

Jokotolè

MERTÈ BHÂSA NGAJHUM BHÂNGSA

MAJALLAH ABHÂSA MADHURÂ
ISSN 19796129

28

Januari—Juni

2023

**BALAI BAHASA
PROVINSI JAWA TIMUR**

Pokeddhân

- Ma-nyamana Bârna Sè Èka'anđi' Bhâsa Madhurâ 02
(Mien Ahmad Rifai)
- Otang Tèngka ka Pa' Tabrani (Lukman Hakim AG.)

07

10

Jâr-Kalènjâr

- Pasèsèr Rongkang Sè Èndhâ Tor Junèl (Harkoni Madhurâ)

Lakon

- Ju Santrè Taonan (Supriyadi)
- Nyabâ Tabuwâng (Tarmidzi Ansory) 16

13

Carpan

- Sompâ Pocong (Joe Mawar) 18
- Bhuju' Tapa (Supriyadi) 20

Puisi

- Puisi Tola'bi 23
- Puisi Bustomi Irwan Kurniadi 24
- Puisi Abdul Gani 26
- Puisi Tarmidzi Ansory 27

Kandhâ

- Tadjul Arifien R;
Pamertè Buddhâjâ Tor Bhâsa Madhurâ
Anglèbâdhi Lalampan Sareng Pangabdhiyân (Puspa Ruriana)

28

Lalampa'an

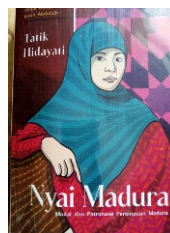
BALAI BAHASA PROVINSI JAWA TIMUR
NGALAMPA'AGHI REVITALISASI KA BHÂSA MADHURÂ
(Puspa Ruriana)

32

- Saè Èber** ➤ Jhâjhânan Cerrè Bhângkalan Madhurâ (Hidrochin Sabarudin) 36

- Cerbung** ➤ Luhad (Zainudin) 40

Resènsi

- Novel Nyai Madhurâ
(Dina F Muja) 46

Jokotolè

MERTÈ BHĀSA NGAJHUM BHĀNGSA

Majallah Abhāsa Madhurā

Penanggung Jawab
Umi Kulsum

Pemimpin Redaksi
Puspa Ruriana

Penyunting Bahasa
A. Syukur Ghazali
Adrian Pawitra
Suhartatik
Iqbal Nurul Azhar

Desain Grafis
Oky Narna Putra

Sekretariat
Budi Aries Santosa

Alamat Redaksi
Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur
Jalan Gebang Putih No.10,
Kel. Keputih, Kec. Sukolilo, Surabaya
Pos-el: jokotole.bbjatim@gmail.com
Telepon (031) 5925972

Cateddhān: Tim Rêdaksi nyo'on sombhāngan naskah dā' sadhājā para maos, saè aropa carpan, pokeddhān, puisi, lalampa'an, salèra, lakon, jār-kalènjār, kanḍhā tor salaèn èpon sè bādā kaèdhānna sareng Madhurā. Naskah aghunaaghi èjhā'ān bhāsa Madhurā taon 2011 terbi'anna Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur tor èpakèrèm langsung dā' ka alamat pos-el: jokotole.bbjatim@gmail.com. Sadhājā naskah sè ampon maso' ka rêdaksi tantona dhāddhi hak milik rêdaksi. Saterosèpon rêdaksi ghāḍuwān hak ka'angghuy mateppa' tolèsan kalabān ta' ngobā èssè aslina. Rêdaksi jhughān ta' nangghung dā' kaasliyanna naskah sè ampon maso' ka rêdaksi.

Pèyatoran

Alhamdulillah, pojhi sokkor ka ajunannèpon Allah Sè Morbhā Jhāghāt sè ampon aparèng rahmat sareng kasempadhān mèlanèpon ka'dinto rêdaksi èparèngè kabhānjhurān tor kabhājhrā'ān kèngèng nerbi'aghi majallah Jokotolè èḍisi 28 panèka. Rêdaksi ngatorraghi sakalangkong dā' kaèhlasān para maos, para pangangghit tor panolès sè ampon areng-sareng majhurbhu majallah Jokotolè.

Majallah Jokotolè èḍisi 28 panèka hadir è dālem format khusus M. Tabrani. M.Tabrani panèka kaalok sareng jhulughān 'penggagas' lahèrrèpon bahasa Indonesia sè asallèpon dāri Madhurā. Èḍisi panèka khusus èyatorraghi dā' para maos mènangka dhaddhi dukungan dā' M. Tabrani sopajā bisa dhāddhi pahlawan nasional.

Majallah Jokotolè sakalèyan agghi' hadir kalabān kaadhrenggan sè anyar bān pasthèlengngan sè lebbi palasdhā èḍālem malampa'aghi sambhudhān sè kèngèng mamajuwaghi literasi sè akaè' sareng bhāsa tor sastra Madhurā. Mènangka sarana informasi, rêdaksi majallah Jokotolè ghāḍhuwān kawājibhān sè rajā bhāḍhi mèyara tor ngalastarèyaghi pengghuna'an bhāsa tor sastra Madhurā nyopprè pagghun tegghu è tengnga ombā' modèrnisasi sareng globalisasi. Rêdaksi pagghun parcajā jhā' bhāsa Madhurā ka'dinto pajhāt dhāddhi buḍhājā sè kodhu èjāgā sareng èlastarèyaghi mongghu kaparlowannèpon pamonḍhi nganggoḍādhān.

Salaèn dāri ka'dinto, tim rêdaksi ghāḍhuwān tojjhuwān bhāḍhi aparèng pangaonèngan akaè' Madhurā dā' para maghārsarè kong-langkong maghārsarè Madhurā. Rêdaksi ghāḍhuwān pangaterro bhāḍhi adhāddhiyaghi majallah ka'dinto mènangka mèdia sè kèngèng dhāddhi sarana panèngghiyān kajunjanan bhāḍhi pamaos dā' bhāsa Madhurā tor sarana parbujudhān sambhudhān palastarèyan bhāsa Madhurā.

Majallah ka'dinto hadir sareng acem-macem rubbrik akadhi rubbrik sè aghunem buḍhājā, sajhārā, palancongan, bān pa-ponapa sè laèn sè kèngèng dhāddhi sombher prèksanan mongghu para pamaos. Rêdaksi ngarep malar moghā majallah ka'dinto kèngèng aparèng songghungan sè rajā dā' onghhāna dhārājhāt literasi maghārsarè Madhurā.

Sadhājā èssèna Jokotolè aghumantong kaèhlasān tor kaparduliyānnèpon sadhājā para maos sareng para ghumatè pangangghit tor panolès. Mèlanèpon ka'dinto, rêdaksi ngarep dā' bhāntowan sadhājā maghārsarè Madhurā husussèpon para pamaos kaangghuy ta' pegghā' nyombhāng serradhān, agghidhān carèta, otabā tolèsān-tolèsān sè laèn. Rêdaksi parcajā jhā' carèta, pamèkkèran dāri para panyerrāt kèngèng abhānto dā' kemajuwān orèng Madhurā bān bhāsa Madhurā.

Rêdaksi jhugān ngarep bābudhu sareng sangghā'ān dāri pamaos, serrana ampon bānnya' kamajuwānna Jokotolè dāri taon ka taon bherkat maso'an sareng sangghā'ān sè nojjhu kasaèyan sareng kasamporna'an dāri majallah ka'dinto.

Tim Rêdaksi Jokotolè

MA-NYAMANA BÂRNA SÈ ÈKA'ANDI' BHÂSA MADHURÂ

Mien Ahmad Rifai

Bhângsa Madhurâ wâjib asokkor ka Ghustè Allah sè amorbhâ jhâghât sabâb èparèngè mata samporna sè bisa abhidhâ'âghi bârna. Mandhâ'â nèspana kaodi'ân rè-sa'arèna, sarta cèyana rassa kabhunga'anna atè manabi pađâ'an (=merekâ) pèra' tao ka bâđâna tèra' bân petteng, kadhiyâ sè èpangghi'i è sabâtara rèng- orèng Papua bân Afrika. Ghântè'a alam dhunnya è sakobhengnga pađâ'an talèbât possa'na sareng râng-bhârâng sarta pa'anabhân sè ana-bârna. Dâri acem-macemma bârna ghellâ' manossa lajhu apangrassa parlo ka'angghuy aberri' nyama, sebbhudhân, otabâ istilah sè nè-bânnèyan đâ' ka tong-sèttongnga bârna sè èkennal salèrana. Nangèng sadhâjâna pèra' segghut kodhu sajhâlân sareng kamajhuwâna pangaonèngan, èlmo, tèknologhi, sarta dhârâjhât kabhuddhâjâ'anna sè ampon èkobâsaè. Dâri ghâpanèka pas talèbât èghârâssana kaparlowan ka'angghuy ajhârbâ'âghi đhimèn hal-ihwal kodrat bârna sè lakar cè' bânnya'na cora' bân macemma.

Tapè . . . ponapa saongghuna bârna panèka? Manossa sè ghâđhuwân mata normal bhâkal nyaksèyaghi sakabbhinna pa-ponapa sè bâđâ è sakobhengnga abâ'na talèbât acem-macemma bârnaèpon. Èlmo fisika ampon ngajhârraghi jhâ' robâ lowar (otabâ raèna) sadhâjâna râng-bhârâng bhâđhi mantollaghi cajâ sè nè-bânnèyan lanjhangnga omba'na, kalabân

bâng-sèbângnga ombâ' anđi' sèpat bi'-dhibi'. Manabi kabhenderrân ombâ'na cajâ ghellâ' ètarèma sareng rêtina otabâ saraf mata, pas lajhu mo'dul sènsasi aropa pangrasa visual sè kapra èsebbhut bârna. Macemmèpon talèbât bânnya'na sabâb wujuddhâ bârna panèka ètantowaghi ngangghuy okoran cora', kaređđhâp, sarta kakènthellan.

Prandhinèng sè èsebbhut cora' (otabâ *hue* ca'èpon orèng Inggris) èngghi panèka sèpat sè nantowaghi macemma bârna, dhaddhi ponapa sèttong bârna panèka bhâkal èsebbhut bungo, otabâ konèng, otabâ laènna polè. Dâri ghâpanèka cè' palasdhâna jhâ' cora' pas nantowaghi nyamana bârna è đâlem ca'-oca'an rè-sa'arèna. Na-bârna mèra, konèng, bân bâlâu aropa'aghi tello' bârna sè palèng otama. Cora' bârna laènna biyâsana kadhâddhiyân dâri camporanna na-bârna otama ghellâ'. Mèsallèpon, konèng mon ècampor bân mèra pas dhâddhi bârna kalak, mèra bân bâlâu bhâkal makaton bârna bungo. Dhinèng bâlâu manabi ècampor moso konèng bhâđhi ngasèllaghi bârna bhiru, sè saongghuna aropa'aghi sèttong bârna otama dhibi'.

Đimènsi kaređđhâp (= *kecermerlangan*, otabâ *brightness* ca'èpon orèng Inggris) panèka okoran ka'angghuy noddhuwâghi jumla otabâ ghungghungnga cajâ sè èghândhu' (otabâ

èpantollaghi) sareng sèttong bârna. Dhâddhi èkennèng jhughâ koca'aghi bânnya'na camporan bârna celleng otabâ bu-abu sè makotor settong bârna. Sèpat kaređđhâp ghella' kappra èyokor ngangghuy skala (otabâ dhâk-onđhâk) terrang – sampè' – petteng. Dâlem ca'-oca'an rè-sa'arèna, cora' bârna sè ècamporè celleng otabâ bu-abu, èkoca'aghi rođebbâ (=rona) otaba soemma bârna.

Kènthel (= *kepekatan*, otabâ *purity* ca'èpon orèng Inggris) aropa'aghi sèttong okoran kasokla'an, otabâ bânnya'na camporan sè èghânđhu' sèttong bârna. Kakènthellan palèng têngghi—sabâb lakar ta' tacampor sareng bârna laènnèpon—bisa èpangghi'i neng è dâlem bânana dâng-anđâng è langgè'. Kadhiyâ sè ampon lumra èkaonèngè, na-bârna sè èbhâbbhâr dâng-anđâng ghella' katon mara lapèsan-lapèsan mèra, kalak, konèng, bhiru, bâlâu, nêla, bân bungo. Saterrossa parlo èkaghâli jhâ' camporan sareng bârna laèn bhâkal ngobâ kakatonanna sèttong bârna. Camporan sèttong bârna kalabân potè bhâkal mapellay bârna ghellâ', sampè' nyamana lajhunè parlo ètambâi katerrangan ngodâ atabâ pocet. Sabhâligghâ, manabi sè ècamporaghi celleng otabâ bu-abu, bânana bhâkal èparodèp, sampè' nyamana kodhu ngangghuy katerrangan towa otabâ kènthel. Bâđâna cem-macemma camporan bhuru lakar pasthè bhâkal matoron nilai kakènthellanna bârna.

Manabi mêtanè pat-sèpat sè ngator otabâ nantowaghi na-bârna ghellâ', pas cè' palasdhâna jha' matana manossa lakar ghâmpang adhâ-bhidhâ'aghi bârna. Manabi kalerressan negghu' sèttong ranca'na men-tamennan petthèdhân akadhi puring, kanyata'an panèka ghâmpang èsaksèyagi. Jumlaèpon macemma bârna sè bisa èbhidhâ'aghi bânne pèra' aèbuwân otabâ ajuta'an, sabâb ampon bâđâ panalèktèghân ngangghuy komputer sè mangghi'i jhâ'

bânnya'na macemma bârna panèka bisa sampè' amilyaran. Nangèng aponapa ma' na-bârna sè talèbât bânnya'na macemma bhuru cè' rangrangnga dhâddhi bahan dhâ-kandhâ rè-sa'arèna è masyarakat Indonèsia (tantona tamaso' orèng Madhurâ)? Kanyata'an panèka talèbât bidhâna manabi èbhânđhingngaghi sareng kabâđâ'anna è râ-naghârâ sè èkennènggè sa-bhângsa Èropa.

Ropana alam sakobengnga orèng Indonèsia talèbât raket apakèt sampè' dhâddhi kanca kènthel, pa'anabhâna ngabhiru salanjhângnga taon, sampè' ta' katon bânnya'na kadhâddhiyân abâ-obâna. Ju-kajuwâna bân bhud-ombhudhân rangrang akembhâng, dhâddhi ngorangè kasempadhân bisa ngatèla'è bârna laèn. Polana naghârâna anđi' empa' macem mosèm, orèng Èropa cè' segghuddhâ nyaksèyaghi abâ-obâna bânana pa'anabhân alamma. È mosèm salju sè talèbât cellebbhâ, kabânnya'an ju-kajuwâna ghunđul ta' ađâun sama sakalè. Kabâđâ'anna talèbât masossa atèna orèng bânnya', sampè' pađâ'ân males otabâ ta' patè bângal kalowar compo'na manabi ta' parlo ongghu. Nalèka hâwâ molaè abâk anga', bu-tombuwân pas rampa abhâreng ngabidhi nyelbhi' dâunna, đâ'-ađâ'na konèng mara jhânor, tapè pas lekkas molaè aobâ sampè' đi-budina katon ngabhiru sadhâjâ. No'-mano' sè ana-bârna jhughân buluna, molaè rammè ngacèthot nyarè pasangan ka'annghuy ngangghi' lèbunna kennèngganna atellor tor arabât buđu'na. Saamponna đâteng mosèm panas, è man-ka'imman ombhud sarta rebbhâ samè makalowar otabâ matombu bhâng-kembhângnga sè lajhu mekkar cè' ana-bânana, sè đi-budina pas terros dhâddhi buwâ. Sabâtara bâkto sa'amponna, angèn cellep molaè nyebbhu, sè andhâddhiyâghi un-đâunan sè ampon towa molaè ngakonèng, bid-abidhân lajhu semmo soklat, pas kerrèng sarta terros ronto kakabbhi. Pangghibât segghuddhâ

abâ-obâna kabâdâ'ân ghâpanêka, sè êkancaè kalabân ab-obâna bârna abâk dhâdhâghân, serrèng èkarasan rè-sa'arèna sareng orèng bânnya' è sakobhengnga. Sâdhâjâ kadhâddhiyân panêka apangghibât pađâ'ân parlo aberri' nyama ka na-bârna sè talèbât bânnya'na bhuru. Đâri ghâpanêka Sa-Bhâsa Inggris, Prancis, Bâlândhâ sareng èn-laenna pas ghâđhuwân sampè' pettongatosan nyamana bârna, ètèmbhâng sareng Bhâsa Indonesia sè pèra' apangrasa parlo abidhâ'aghi đuratosan nyamana bârna. Prandhinèng nyamana bârna sè èka'anđi' Bhâsa Madhura ta' đâpa' saghâmè'.

Ghi' đhimèn bânnya' ahli bhângsa Èropa sè asallèpon ghâđhuwân pangèra jhâ' sa-bhângsa è Nusantara panêka ta' anđi' rassa bârna, pangghâliyâna mèsken parduli bhâsa, sarta ta' kobâsa mèkkèr hal-hal sè asèpat abstrak. Tapè đi-budina angghebbhân kalèro ghâpanêka lajhu ècangnga' sareng para ahli bârâ' laenna. Ponapa polè sa'amponna èkaonnèngè jhâ' bhângsa Indonèsia sè kabuddhâjâ'anna soghi aghânđhu' trađisi jhughân anđi' angghebbhân sè tèngghi takàè' sareng bârna. Bhâthèk Madhurâ talèbât rammè ana-bârnana, sarta cè' đâlemma panganghebbha ka hakèkat makna parlambangan bârnaèpon. Hal ghâpanêka cè' katarana ngennèngè bârnana mandirâ posaka mèra potè, sè ta' malolo èyartè'è kabângalan bân kasocchèyan jiwana bhângsana. Bârna mèra potè sè èghânđhu' sèrè pèngan manabi èkaè'aghi sareng trađisi adhât lancèng alamar parabân (=peminangan) pas kennèng èghâbây tanđhâ mongghu noddhuwâghi jhughâ kakowadhâna tangghung jâwâb lalakè'an sarta kaèstowanna babinè'anna. Orèng Madhurâ nyaksèyaghi polè jhâ' bârna mèra potè karamat bhuru manabi asalameddhân ngangghuy tajhin katonna lebbi soklat bârnana sabâb sè èyangghuy tangghuli, sarta potèna abâk beddheng polana èbhâđhi đâri pathèna nyèyor sè èpalappaè. È kennènggan laèn pangaro

buddhâjâ bârâ' lakar molaè ègharâssa, polana rèng-orèng kottha bânnya' noro' pato ngangghuy bârna celleng mon parlo makaton rassa sossa abâlasungkawa. Nangèng saèstona ampon abid buddhâjâ lokal Batak, Minangkabau, bân Toraja samè ngangghuy jha'cellengnga bherrâs otabâ "teppong tabâr" panêka nanđhâ'aghi katarongghuwâna atè bân kasocchèyan sarta kasaktèyanna tèkad bân nèyaddhâ pađâ'ân. Sapanêka jhughân è đâlem mèn-rammèn rakyat Madhurâ kappra èsaksèyaghi arasoghân kalambhi sono' babinè'an sè abârna lanon, sarta kèya pangangghuyya lalakè'anna sè aropa ođheng mèra, calana tangghung, bân kalambhi komprang celleng acalèmodhân sè kancengnga ta' èpasang sopajâ katon kaos bhellâng mèra potèna.

Salaèn đâri ghâpanêka, sebbhudhan "bârna'an" aropa'aghi sèttong istilah bhâthèk ka'angghuy noddhuwâghi bânnya'na sarta acem-macemma bârna sè èkasennènggè masyarakat Madhurâ. Èyangghuyyâ bârna mèra khas mara đârâna ajâm, terros èpamasèttong moso pola, motif, bân ghuri' asli sè ađhâsarè thèk-bhâthèk Madhurâ, sajanè makowat kanyalèndhâ'anna inkain Madhurâ. Ètambâi polè kabângalanna nyabâ' jhuko' ennyat alangngoy asareng ođang bâlâu sarta bintang tasè' abârna mèra gincu è saghâra bu-abu kakonèngan, sajan makalonta noragghâ na-bârnnâa bhâthèk Madhurâ. Kabiyâsa'anna abhâthèk ta' mabi mal otabâ klad sajanè makaton bâtek tegghes, kasar, bân gherrâ sè cè' sajhâlâna moso karakter jhujhur saduhuna orèngnga.

È buku *Manusia Madura* (Rifai 2007) ampon èterrangngaghi sakadhâra posisi tahap èvolusi kamajhuwâna Bhâsa Madhurâ manabi èyokor ngangghuy nyamana sabellâs macem bârna đhâsar sè asèpat universal. Pakar antropologi buddhâjâ Brent Berlin & Paul Kay (1969) makalowar tèorina sè nerrangngaghi jhâ'

bânnya'na, bân molaèna otabâ rod-orodhâna macemma bârna dhâsar sè èka'anđi' sadhâjâna sa-bhâsa è dunnya panèka, sajhâlân sareng kadhâddhiyân kamajhuwâna bhuddhâjâ informasi sarta komunikasi bhângsana bâng-sèbâng. Pagghunna otabâ ta' abâ-obâna pola ghilirân, sarta molaèna nyamana bârna, bân bânnya'na bârna bhuru è bâng-sèbângnga bhâsa pas èpadhâddhi dhâsar ka'angghuy agi-bâgi kellas kamajhuwânnepon sa-bhâsa ghellâ' ka ðâlem pèttong tahapan, akadhi sè èbirjhi' è bâbâ panèka.

Tahap kapèng sèttong kabilâng sè palèng primitif, sabâb bhâsana pèra' kennal otabâ anđi' ðuwâ' macem bârna, èngghi panèka tèra' (sèyang, potè) bân petteng (malem, celleng); contona Bhâsa Wodo è Papua Nugini. Tahap kapèng ðuwâ' molaè kennal tello' bârna, dhaddhi salaèna potè bân celleng pas atambâ bârna mèra; mèsallaèpon Bhâsa Bantu è Kongo – Afrika. Tahap sè kapèng tello' anđi' empa' bârna, sabab bhuru katamba'an bârna bhiru; contona Bhâsa Hononoik è Mindoro – Filipina. È tahap sè kapèng empa', bhâsana ghâdhuwân lèma macem bârna polana lajhu ètambâi konèng; contona Bhâsa Yunani Kona – Eropa. È tahap kapèng lèma' bhâsana anđi' ennem bârna dhâsar sabâb ampon ollè tamba'an bâlâu; contona Bhâsa Masai – Sudan. Tahap kapèng ennem katambâ'ân soklat dhâddhi lajhu anđi' pètto' bârna; mèsallèpon Bhâsa Malayalam – India. Manabi sèttong bhâsa katekkan ka tahap sè kapèng pètto', kamajhuwân èvolusi tombuna lajhu èyangghep samporna polana ampon ghâdhuwân ballu' sampè' sabellas macem bârna dhâsar (kalabân tambâ'an bungo, ennyat, kalak, sarta bu-abu)

Kadhi ponapa posisina manabi tèori Berlin & Kay panèka èterrappaghi ka Bhâsa Madhurâ (sarta Jhâbâ, Sondhâ, Bhâli, Malaju)? Kadhiyâ sè ampon èkaonèngè kasabellâs bârna dhâsar (èngghi panèka potè, celleng, mèra, bhiru,

konèng, bâlâu, soklat, bungo, ennyat, kalak, bân bu-abu) ampon ghenna' èka'anđi' sareng Bhâsa Madhurâ. Nangèng bađa sèttong ka'anèyan, èngghi panèka amarghâ ðâri ghi' ðhimèna orèng Madhurâ kalonta ngangghuy oca' bhiru ka'angghuy bârnana un-đâunana. Pangghibâttepon orèng lowar pas lajhu segghut ngèra jhâ' oèng Madhurâ panèka buta bârna sabâb ta' bisa abhidhâ'aghi nyamana bârnana langngè' bân bârnana ðâun. Saèstoèpon bisa, sabâb kabânnya'an orèng Madhurâ onèng jhâ' bhiruna langngè' sama sakalè bânneyan, dhâddhi ce' ta' pađana sareng bhiruna ðâun. È bingkèng arè mus-kamus Bhâsa Madhurâ kodhu mamaso' lèmma *bhiru* (=bârnana ðâun) sè bidhâ ðâri lèmma *biru* (=bârnana langnge', sinonim bâlâu). Nangèng lakar bânnya' sa-bhâsa è dunnya sè tahabbhâ aenneng è bâbâna tahap kapèng empa', sadhâjâna ta' abidhâ'aghi ðuwâ' cora' bârna bhuru. Amarghâ aslina ètolès ngangghuy Bhâsa Yunani Kona, è ðâlem *Parjhânjhiyan Anyar* Alkètab tađâ' oca' biru/bâlâu. Parlo èkaonèngè jhâ'sajjheggâ sabidhâk taon sè tapongkor ampon bânnya' panalèktèghân sè sarojhu' jhâ' nyamana bârna biru panèka bannè serrebbhân ðari Bhâsa Inggris *blue*, sabâb ropana bisa èrèkonstruksi ðâri *bi[l]u* sa-bhâsa Proto-Austronesia. ðâri ghâpanèka bukuna Russel Jones (2008) *Loan-Words in Indonesian and Malay* ta' nyathet bârna biru bhuru è ðâlem kompolanna oca' ” ènjhaman”.

Salaèn dari ghâpanèka Bhâsa Madhurâ ampon anđi' nyamana na-bârna nèla, tellang, bân lorètèk sè kabilâng katon semmo bâlâu sè ampon abit èserrep ðâri Bhâsa Bâlândhâ. Sapanèka jhughâ pađâ sareng Sa-Bhâsa Jhâbâ, Sondhâ, Bhâli, sarta Malaju sè ampon sabellunna nyerrep nyamana barna soklat, Bhâsa Madhura lajhu noro' pato. Saèstona nyamana bârna soklat panèka pèra' dhâddhi tatengnger katarèmana posisi sèttong bhâsa è tahap ennem. Nangèng

kalontana manèsan soklat è jhâman Hindia Bâlândhâ ropana pas nyedðhek ma-nyama asli bârna lokal kadhiyâ pèrang, pirang, pirau, dârâgem, soghâ bân èn-laènna. Ðâri ghapanèka ollè dhaddhi Berlin & Kay (1969) abâk kalèro manabi ta' mamaso' Bhâsa Jhâbâ ka ghalimpo' è tahap ennem sabab ampon anði' nyamana soklat sè èkaloppaè orèng. Tapè salèrana ngakowè jha' bânnya' sa-bhâsa è Nusantara panèka sè saèstona kabilâng bhâsa majhu sampè' èkennèng koca' sadhârâjhât sareng sa-bhâsa Indo-Èropa.

Akadhi sè ampon èkaonèngè, sajjheggâ taon 1972 Pamarènta Inðonèsia sè èbakkèlè sareng Badan Bahasa ampon anèyat mamajhuwâ Bhâsa Inðonèsia, antara laèn kalabân masoghi kosakatana. Ka'angghuy kaparlowan ghâpanèka ðâ'-aðâ'na pèra' istilah bidang ilmu asèlla serrebhân ðâri bhâsa lowar naghârâ sè èpamaso', tapè molaè taon 1988 sapèlèyan sombher lokal oca' bân ongakabhân bhâsa ðaèrah sè katarèma ampon èponðhut jhughâ. Kadhiyâ sè èlaporraghi è majallah *Jokotolè* 12: 10–12. 2014, sombhângan awwâl Bhâsa Madhurâ ka'angghuy masoghi kosakata Bhâsa Indonesia ampon èmaso'aghi ka *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Tarèka panèka kantos samangkèn ghi' èterrossaghi, otamana sè sajhâlân sareng kaparlowan sè cè' takaè'na sareng kakhasanna buddhâjâ sè asèpat nasional.

Saamponna ngaghâli hal sakonè'na ma-nyamana bârna sè èka'anði' Bhâsa Madhurâ, kadhi ponapa ra-kèra asèl sombhângan tarèka bhuru mongghu masoghi ma-nyamana bârna Bhâsa Inðonèsia? È taon 1984 Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa ampon makalowar *Daftar Istilah Warna* aèssè 212 ma-nyamana bârna Bhâsa Inðonèsia sareng padanan Bhâsa Inggrissa, sè ampon èsarajuhu'i sareng Sidang Majelis Bahasa Inðonèsia – Malaysia XVI è taon 1981. Samangkèn buku bhuru ghi' terros èpasamporna kalabân aberri' jhâjhârbâ'ân otabâ

artè'èpon bâng-sèbângnga nyamana bârna, sarta jhughân nambâi kakorangan sè ghi' èghârâssa kaparlowanna. Èpangghi'i jhâ' Bhâsa Madhurâ ghi' lakar bisa nyombhâng ca'-oca' sè èkamaksod, akadhi nyamana bârna ompos (paðanan *yellowish green* > ðâri ompossa geððhâng), kalak (paðanan *reddish orange* > parèbhâsan nèng-konèngnga buwâna kalak tekka'a konèng ta' karaddhu), tellang (paðanan *violet blue* > ðâri parafrasa/rèkonstruksi kembhâng bungo celleng), pèra (paðanan *orange-red* > ðâri kapèthèng pèra sarta ra'-pèra'anna tellor), bân lorètèk (paðanan *greenish glaucous* > ðâri tellorra ètèk).

Sombher postaka

- Berlin, B. & Kay, P, 1969. *Basic Color Terms*. Los Angeles: California University Press.
- Jones, R. 2008. *Loan-Words in Indonesian and Malay*. Jakarta: KITLV dan Yayasan Obor.
- Rifai, M.A. 1984. *Daftar Istilah Warna*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa.
- Rifai, M.A. 1989. Red and white are not just Indonesian state colours. *Asian Pacific Culture* 42: 23–24.
- Rifai, M.A, 2007. *Manusia Madura*. Yogyakarta: Pilar Media.
- Rifai, M.A. 2014. Sombhânganna Bhâsa Madhurâ ka'angghuy kamajhuwâna Bhâsa Inðonèsia. *Jokotolè* 12: 10–12.

Otang Tèngka ka Pa' Tabrani

(Sèttong Carèta Mongghu Kacong bân Cebbhing)

Lukman Hakim AG.*

CARÈTA nèka ètolès malem Sennèn, tangghâl 9 April 2023 otabâ tangghâl 19 Powasa 1444 H. Èstona ampon abit sè èkanthanga, nangèng ghi' bhuru sempat. Èkanthang molaè pokol 22.50. Maskè ètojjuwâghi dâ' kacong tor cebbhing, pangarep bâdâ ghunana mongghu para maos è ka'dimma'a bisaos. Carèta sajhârna'na sapanèka:

Kacong bân Cebbhing, bâ'na kabbhi kodhu asokkor bisa mella' atemmo tèra', rèmbi' dâri èbhuna jhujhuk atemmo dhunnya. Ta' malarat nyanggherrâ' ora'. Sè ngakana karè nyenđu', sè ngènoma karè nongtang, sè mandiyâ karè asèram. Aèng ta' usa nyello' bân ta' èmo' mèkol peltèng sè èghâttong ngangghuy salang. Sè ajhâjhâna karè

nađâ tanang. Pèssè la bâdâ, ta' usa alako ambhâ' patè abhâlângajâ sabellunna.

Pabânnya' asokkor, ođi' la senneng. Palèng ghun nangès sakejjhâ' polana ta' lajhu èparèng mon bâ'na ta-mènta. Ta' èparèng bânne polana rama bân èbhu bârikkèng. Sèngko' bân èbhuna ghun terro bâ'na kabbhi dhâddhi orèng sè ta' lamès bân bisa nyegghâ ma' ta' atabu' berdâ. Rama bân èbhu nèser ka bâ'na kabbhi.

Kacong bân Cebbhing, lambâ' orèng ođi' malarat. Terro ngakan bân ngènom kodhu èyampet. Apapolè ghi' èmo' bân panjhâjhâ sè maksa bângaseppo ka'angghuy aperrang. Satèya la nyaman. Naghârâ Indonesia la mardhika. Pa'

Karno bân Pa' Hatta anyata'aghi jha' naghârâ arèya mardhika taon 1945. Indonesia sè kadhâddhiyân dâri bânnya' bhângsa bisa akor kalabân nekkem jhimat anyama Pancasila.

Bânnya' bhângsa bânnya' bhâsa. Bâdâ Madhurâ, Jhâbâ, Malaju, Sonḍhâ, Betawi, Minang, Bhâli, Manḍhâr, bân bânnya' sè laènna. Maskè amacem bhângsa bânnya' bhâsa bisa oḍi' rokon bân atong è Naghârâ Indonesia.

Ka'angghuy bisa mardhika, para bângaseppo abhillâi naghârâ atarong nyabâ alabân Bâlândhâ bân Jeppang. Salaèn aperrang bhâdhân, bânnya' sè abhillâi naghârâ rèya kalâbân pèkkèran otabâ otek. Sala sèttongnga bâdâ orèng moljâ sè asmana M. Tabrani. Bâ'na tao sapa M. Tabrani jârèya?

Asmana pajhât katon orèng Jhâbâ, polana mon jhilâna orèng Madhurâ pastè nyambhât Tapprani. Ongghuna jârèya orèng Madhurâ. Salèrana M. Tabrani rèya bhâbbhâr è Mekkasana 10 Oktober 1904, abit sabellunna Indonesia mardhika.

Kacong bân Cebbhing, bâ'na kodhu tao ka Pa' M. Tabrani arèya. Sabâb, sèngko' bân bâ'na kabbbhi andi' otang têngka mongghu pottrana Bhuppa' M. Soerowitjitra sareng Èbhu Siti Aminah jârèya.

Pa' Tabrani bhâbbhâr è Mekkasana. Ghi' anom ngèrèng ramana ka Pakong bân ka Katapang, Sampang. Sabellunna omor nemtaon, Pa' Tabrani abâli ka Mekkasana. Bâkto jârèya Pa' Tabrani èkapolong kaèna sè asmana Kè Danuasmoro, ramana Siti Aminah, èbhuna Pa' Tabrani.

Pa' Tabrani ngabidhi asakola è HIS sè èrèngkes dâri bhâsa Bâlândhâ *Hollandsch Inlandsche School*. HIS rèya sakola'an jhâman Bâlândhâ. Jhâ' sènga satèya SD (*sekolah dasar*) otabâ MI (*madrasah ibtidaiyah*), otabâ dhullu baḍâ SR (*sekolah rakyat*). Samarèna ḍri HIS, Pa'

Tabrani materros sakola'anna ka Sorbhâjâ. È Sorbhâjâ maso' MULO (*meer uitgebreid lager onderwijs*), jhâ' sènga satèya SMP (*sekolah menengah pertama*) otabâ MTs (*madrasah tsanawiyah*). Molaè asakola è MULO rèya agâbung ka organisasi ngangodâdhân sè anyama Jong Java.

Na, è bâkto MULO rèya Pa' Tabrani la ngaghungè pamangghi otabâ ngen-angen Indonesia mardhika. Pamangghi jârèya terros èsarbhû bân èbhuthok kalabân cara bhâjheng ajhâr. Salulussa MULO, pas nerrossaghi ka AMS (*algemene metdelbare school*) sè baḍâ è Bânḍung, Jhâbâ Bârâ'. Bâkto jârèya Tabrani maso' *Oerder der Dienaren van Indie* otabâ *Dienaar Indie*. Dâri ra-kèra 50 angghuta coma Pa' Tabrani sè ollè èdhi ngangghuy tambâ'an DI è buḍina asmana.

Dâri AMS Bânḍung, Pa' Tabrani terros ka Osvia (*opleiding school voor inlandsche ambtenaren*) Sèrang, sakola'an mongghu calon pongghâbâ. Satèya Sèrang maso' Bântèn. Saterrossa abâli ka Bânḍung, maso' Osvia.

Kacong bân Cebbhing, parlo bâ'na tao jhâ' Pa' Tabrani rèya lèbur nyerrat. Serradhâna kalowar è majalla, èbâca bânnya' orèng. Salaèn asakola, salèrana Pa' Tabrani dhâddhi wartawan. Lèbât lalampanna sè paḍâna ramana bâ'na reya, Pa' Tabrani terros nyerrat pamanggi-pamanggina. Pa' Tabrani nyepowè bânnya' *media* è jhâmanna. Sala sèttongnga pamangghi bâb bhâsa Indonesia sè kalonta kantos satèya.

Taon 1926 Pa' Tabrani nyepowè pasèmowan aghung sè anyama Kongres Pemuda. Papanghiyân arèya sè ngasèllaghi *Sumpah Pemuda* otabâ Sompana Ngangodâdhân. Otang têngka sè èmaksod rama ghellâ' iyâ arèya, Pa' Tabrani sè nganghungè pamangghi jhâ' bhângsa Indonesia kodhu ghâḍhuwân sèttong bhâsa sè èssebbhut bhâsa Indonesia. Arèya mènangka èssèna Sompana Ngangodâdhân sè kapèng tello'.

Nangèng, pamangghi jârèya ta' laju èsaro'i sareng ngangodâdhân sè laèn. Pramèla dâri jârèya Sompana Ngangodâdhân bhuru èessa'aghi taon 1928 sè kantos satèya kalonta kalabân *Hari Sumpah Pemuda*.

Dâri Indonesia, Pa' Tabrani terros mèyos ka naghârâ Èropa ka'angghuy nambâi èlmona bâb wartawan bâb sorat kabhâr. Pa' Tabrani nojjhu ka Bâlândhâ bâb Jèrman. Bâkto bâdâ è naghârâ manca nyerrat buku abhâsa Bâlândhâ sè abhul-ombhul *Ons Wapen*. Salaèn jârèya, bâkto bâdâ è lowar, salèrana jhughân nyerrat ka'angghuy sorat kabhâr è Indonesia.

Sarabuna ka Indonesia, Pa' Tabrani toron ka Madhurâ. Salèrana pas maddhek sakola'an anyama *Sekolah Kita* bâb sorat kabhâr *Sekolah Kita* è Mekkasas. Pa' Tabrani toman dâddhi angghuta *Dewan Kabupaten Mekkasas* tor angghuta *Dewan Provinsi Jaba Temor*. Salèrana jhughân toman nyepowè *Persatoean Djoernalis Asia* bâb *Persatoean Djoernalis Indonesia* (Perdi). Salaèn jarèya toman nyepowè partai politik bâb pabrik Coca Cola.

Pa' Tabrani nganghungè raji Èbhu Seti Rahayu sareng Èbhu Siti Sumini. Pottra tor pottrèna dhâddhi orèng moljâ. Taon 1978 nyerrat buku sè acarèta parjhâlânnanna molaè ghi' anom. Buku sè èpakalowar Aqua Prèss 1979 jârèya abhul-ombhul *Anak Nakal Banyak Akal*. Pa' Tabrani sèdhâ 12 Januari 1984. Makamma bâdâ è Tanah Kusir, Jâkarta.

Kacong bâb Cebbhing, arapa Rama ma' acarèta Pa' Tabrani? Ènga' ka dhâbuna Rama ghella', sèngko' bâb ba'na rèya kabbbhi anđi' otang têngka ka Pa' Tabrani. Sabâb, salèrana bisa ngèkèt bhângsa Indonesia sè amacem bârna bâb bhângsa rèya kalabân bhâsa, iyâ arèya sèttong bhâsa Indonesia.

Kalabân pamangghina Pa' Tabrani, orèng sè laèn suku bisa rokon atong ođi' apolong. Rèng

Madhurâ sè ođi'na pađâna bujâ, bisa ghu'-tegghu' sabbhu' è bhân-sabbhân poncana bhumè. Ođi' sè pađâna arèya kodhu èsokkorè bâb kodhu' ènga' ka Pa' Tabrani sè nyambhughel bhângsa kalabân sèttong bhâsa, bhâsa Indonesia.

Kacong bâb Cebbhing, Rama masènga'a, rèng Madhurâ anđi' cap-ocabhân bhâsa nantowaghi bhângsa. Ghi'-ghighi' bâb angghuy cap-ocabhân jârèya. Carana, mènangka orèng Madhurâ kodhu abhâsa Madhurâa mon abhânta pađâ orèng Madhurâna. Jhâ' loppaè ka'angghuy ngangghuy onđhâgghâ bhâsa ma' ètemmo' konco' bhungkèlla sè atatakrama.

Kalamon abhânta so orèng suku laèn sè pađâ Indonesiana ngangghuy bhâsa Indonesia. Arèya parlo ka'angghuy ajâgâ buttona bhângsa Indonesia. Sala sèttong dhasar arapa bhângsa Indonesia bisa mardhika polana manyèttong karep, nèyat, tor bhâsa sè pas èsompoghel kalabân bhâsa Indonesia. Bâ'na kabbbhi kodhu lèbur ngangghuy bhâsa Indonesia, bânne dhâddhi rèng manca è naghârâna dhibi'. Ca'na sè Trigatra Bangun Bahasa, bhâsa Indonesia padhâddhi sè otama, pertè bhâsa *daerah*, bâb kowasaè bhâsa manca. Sènga' ya, Rama masènga'a, jhâ' atokaran ma' ta' apencaran bâb akalarkaran.

Rassana cokop sajârèya carèta malem satèya. Sambhung laèn bâkto kalabân carèta sè bhidhâ. Jhâ' loppa asokkor, Cong, Bhing.

Sapanèka carètana Pa' Tabrani mongghu kacong tor cebbhing. Pojhi sokkor bisa totok kantos akhèr pokol 00.10 arè Sennèn, 10 April 2023. Ropana sè ju'-toju' sambhi nolès kosè alèngka arè. Salam. (*)

*) *Wartawan Jawa Pos Radar Madura*

PASÈSÈR RONGKANG SÈ ÈNDHÂ TOR JUNÈL

Angghidhân : Harkoni Madhurâ

Polo Madhurâ aghâdhuwân bânnya' pa'anabhân sè bisa èsepperrè wisatawan, asabâb letak geografis Polo Madhurâ bâdâ è Laut Jawa sè madhâddhi polo panèka aghâdhuwân bânnya' pa'anabhân pasèsèr asrè, sala sèttongnga èngghi panèka Pasèsèr Rongkang.

Pasèsèr kasebbhut bâdâ neng è tèmorra Ghâlâdhâk Suramadu, lerresèpon è dhisa Kwanyar Bârâ', Kacamadhân Kwanyar, Kabhupatèn Bhângkalan, Madhurâ.

Para maos kodhu onèng Ka'angghuy nojjhu Pasèsèr Rongkang abâk malarat, kodhu ngastètè asabâb bâdâ pan-saponapan jhâlân sè gita' èyaspal tor alobâng jhughân bâdâ sè aropa tana. Ka'angghuy *wisatawan* sè mangkat dâri lowar Madhurâ, bâdâ 2 akses sè bisa ètoro'.

Sè nomer sèttong, *para* wisatawan bisa nyabbrâng lèbat Palabbhuwân Kamal ngangghuy parao korang langkong 30 mennit ka'angghuy dâpa' ka Pasèsèr Rongkang . Sè nomer ðuwâ' aropa'aghi akses palèng ceppet sè bisa èpèlè nojjhu Pasèsèr Rongkang èngghi panèka *taksi* dâri *Jembatan Suramadu*. Bhuto bâkto 15 mennit ka'angghuy dâpa' ka pasèsèr panèka asabâb jhâuna coma 5 km. Dhinèng jhâuna dâri kotha Bhângkalan ra-kèra 35 km. Ðuwâ' akses

panèka bisa èlèbâdhi kalabân tompangan ponapa bisaos. Tompangan *pribadi* otabâ tompangan *umum*. Manabi tompangan *bus mini* ongkossèpon Rp.5000 ropèya.

Pa'anabhân Pasèsèr Rongkang sala sèttong *wisata alam* sè bânnya' èyèntarè orèng.

sabbhân arè pastè bâdâ orèng sè èntar ka engghun panèka. Bi-lebbi manabi panangghâlân mèra otabâ prèi. Pasèsèr Rongkang aghâdhuwân kaèndhâ'an èyantarana to-bâto sè ajhijhir nèng salanjhângnga pasèsèr tor jhughân *bukit* sè aondhâk tèngghina korang lebbi 25 m neng attas *permukaan laut* . Nèng Pasèsèr panèka ngabhiru sareng ka'-bhungka'an , dhinèng beddhina bânnya' katotobhân bâto. Èsebbhut

Pasèsèr Rongkang amarghâ to-bâto tor karang sè alobâng nèng sakojuh pasèsèr panèka. Bato panèka mènangka hasèl dâri *proses alami* engghi panèka *abrasi* aèng tasè'. To-bâto jhughân acok-racok dâri nè- kènè' kantos raja. Cuaca nengengghun panèka cokop panas bâkto sèyang, namong manabi malem bhâkal èangka'è paanabhân lowar biyasa èndhâ tor akasambu'. Amarghâ ghilabbhâ sonar lampu pal-kapal sè alajâr neng sellat Madhurâ dhâddhi pa'anabhân sè masenneng atè. Tampèyassa pu-lampu sè alap-kellip dâri kottha Sorbhâjâ tor Ghâlâdhâk Suramadu ka aèng tasè' nambâ kaèndhâ'ân saèngghâ makapèncot jhibâ raghâ.

Manabi para maos akalènjârâ ka Pasèsèr Rongkang saèna ngangguy tètèyan amarghâ to-bâto sèbâdâ èka'ðinto maloka soko. Èngghun panèka samangkèn dhâddhi sèttong pa'anabhân sè rammè èkalènjârè orèng. Bânnè ghun coma rèng Madhurâ, namong rèng orèng lowar Madhurâ. Hal sè bisa èkaollè manabi akalènjâr ka engghun panèka amarghâ pa'anabhâna *romantic*, èndhâ tor *syahdu*. Jhughân cocok manabi pas èpadhâddhi kennengngan ka'angghuy *bulan madu* karena bânnya' *hotel* nèng sakobengnga. Torè rencana'aghi notobhân otabâ panangghâlân mèra akalènjâr sareng kalowarga otabâ ca-kanca arobongan ka Pasèsèr sè èndhâ tor junèl panèka.

Ju Santrè Taonan

(Supriyadi*)

Samarèna abhâjâng Isa' ustadâh Muhliso èntar ka kamarra pangurus ponḍhuk kaangghuy abhâk-rembhâk parkara santrè sè anyama Ju sè ta' toman atoro' ka atoranna ponḍhuk. Ella lèma taon monḍhuk pagghun bâḍâ è kellas sèttong.

Muhliso : “Assalamualaikum!”

Para Pangurus : “Walaikum Salam!”
(sarampak)

Muhliso : “Kadhi napa nèka Ba'? Ju nèka ta' aobâ sakalè?”

Para Pangurus : “Atorraghi ka Nyaè bhâi Ba', bâ'-abâ' la ta' empan!”

Para Pangurus : ”Èngghi atorraghi ka Nyaè sakalè Ba'.”

Kalagghuwâna samarèna abhâjâng Asar Muhliso acabis ka Nyaè kalabân rassa mangmang, tako', bân salaènna. Kateppa'an Nyaè alèngghi neng è kalèngghiyanèpon.

Muhliso : “Ka'dinto Nyaè.”
 Nyaè : “Apa Muhliso?”
 Muhliso : “Abdhina aghâḍhuwân pamator Nyaè.”
 Nyaè : “Apa?”
 Muhliso : “Ka'dinto Ju ampon lèma taon monḍhuk Nyaè, pagghun bâḍâ è kèllas sèttong tor ta'mèrengngaghi pangurus!”
 Nyaè : “Aḍḍu mè' ḍâ'iyâ, pola kèng ta' toman èbâlâi bi' sèḍâ, ta' èro'aro?”
 Muhliso : “Ampon Nyaè.”
 Nyaè : “Olok Ju jiya!”
 Muhliso : “Èngghi, ka'dinto Nyaè.” (Muhliso marèngngaghi tompo'an sorat)
 Nyaè : “Apa jiya Muhliso?”
 Muhliso : “Ka'dinto sorat ḍâri orèng seppona Ju sè ta' èparèngngaghi kaangghuy ta' aganggu pangajhârânnèpon Nyaè.”
 Nyaè : “Ya la, olok Ju jiya!”
 Muhliso : “Èngghi!”

Arè sè abâk ma'ar bân sonarra abâk kaemmasan nyo'bul lèbât canḍilâ bân labâng kamar C1 kennengnganna Ju toju' ajârukkong è paddhuna kamar. Ju ngèḍing têngka'en soko sè la cè' tengngenna ajhâlân ka labângnga kamar. Ju kadhibi' è kamarra bân ca-kanca laènna asakola madrasah. Ju la biyasa ngèḍingaghi caca bân ta' toman aromasa têngka' ghellâ' abâk berrâ' bân mangètek ka atèna!

Muhliso : “Ju, anapa sampèyan mè' ta' ajâma'ah. Ta' asakola.”

Ju : “Sengkah” (jawâb Ju samettona)
 Muhliso : “Ba, mè' ajâwâb sanèka sampèyan Ju, jhâ' kulâ atanya ḍer-bhender?”
 Ju : (Toju', aliyep ta' acaca)
 Muhliso : Torè ngèrèng kulâ, sampèyan èdhikanè Nyaè.

Ju takerjhât ngèḍing abâ'en èdhikanè Nyaè. Sonarra arè rassana ènga' nyoddhu' ka ḍâḍâna dhâlâ abâk malarat sè anyabâ'â. Kalabân kepaksa Ju noro' buntè' ustadâh Muhliso ḍâ' ka kalèngghiyâna Nyaè.

Muhliso : “Ka'dinto, Nyaè”
 Nyaè : “Ya la, kassa sèḍâ Muhliso”
 Muhliso : “Èngghi!”
 Nyaè : “Toju' Ju!”
 Ju : “Èngghi.” (Sowara abâk berrâ')
 Nyaè : “Ju, sèḍâ arapa mè' pas ta' toman atoro' ka pangurus bân ustadâh?”

Ju ghun toju' asèmpo nonḍu' ta' metto oca' bân sel-mosel ghârighi'en tanangnga. Atèna ngètek bâ rassana sowarana Nyaè sè ta' patè lanyèng akantha ghâludhuk sè namper atèna.

Nyaè : “Ju, sèḍâ èpaambuwa' mon ta' aobâ, bi' engko' èpabâliyâ ka orèng towana.”

Aèng matana Ju ngarembeng bân nyongop è konco'en matana sè morka'. Atèna la ḍeg-gâḍegghân amarghâ Nyaè aḍhâbu jhâ' abâ'en èpaambuwa'. Rassa nèser ka Embu' bân Eppa'en sè la marajâ bân abhântèng tolang kaangghuy mamonḍhuk abâ'en.

Nyaè : ”ya' Ju, bâca arèya sorat sataon ḍâri orèng towana sèḍâ sè ta' èbâghi polana tako' aganggu sèḍâ. Para ustadâh

ngarep abâ'èn ma'lè aobâ, tapè pagghun taḍâ' ollèna (Satompo' sorat èparènggaghi moso Nyaè ka Ju).

Ju narèma sorat ghellâ' bân dhuli èbâca, Nyaè ngabâs mowana Ju acora' hoso' mâca sorat sè satompo'an. Sorat sè ḍâ'-aḍâ' èbukka'. Ju nangès, nyapcap aèng matana, sorat kaḍuwâ' Ju mèsèm. Nyaè sè ngabâs aromasa bhingong, ḍâri pèttong polo sorat sè èbukka' Ju nangès, aghellâ', mèsèm, bân nangès. Ahèrra samarèna Ju mâca sorat, Nyaè marèksanè.

Nyaè : “Ju, sèḍâ arapa mâca sorat mè' pas nangès, mèsèm, aghellâ', mèsèm pas nangès polè?”

Ju : “Sè ḍâ'-aḍâ' Nyaè, Embu' panèka nanya'aghi kabhâr abdhina tor acarèta jhâ' sapèna Èppa'na panèka matè tor sè èkèrèmmaghina ka abdhina nyambhut ka paman. Sorat sè kaḍuwâ Embu' acarèta ḍhâbuna rèng-orèng Eppa' panèka katon tamba ngoḍâ bâkto segghut ollè bânnya' jhuko' bâkto majâng bân ngennèng arisân. Abdhina nangès polè amarghâ karèna obâng arisân sè sabellunna èlang tor....”

Sakabbhinna èssèna sorat ècarèta'aghi kalabân lancar ta' ghâ'-tapalghâ' sakalè. Nyaè takerjhât. Mè' bisa na'-kana' sè lèma taon monḍhuk sakabbhinna pangajhârân taḍâ' cekka', apalan taḍâ' sè apalla tapè mâca sorat satompo'an èyatorraghi kalabân jhejjher.

Nyaè : “Ghâllu' ra Ju, sèḍâ rèya mè' bisa nyarèta'aghi èssèna sorat sanya'-bânnya'en kalabân jhejjher sè ghi' bhuru èbâca?”

Ju : “Sorat panèka ḍâri orèng seppo abdhina, Nyaè. Abdhina èsto ka rèng seppo abdhina.”

Nyaè : “Ḍâ' iyâ Ju, mon sèḍâ lakar èsto ka rèng

towana bi' engko' sèḍâ èberri'anna bâkto samènggu kaangghuy mâca kètab sè ḍâgghi' èbâghiyâ ka Muhliso. Tapè sèḍâ mâca kètab ghella' ajhâri pateppa' kodhu anḍi' rassa bhunga bân èsto ènga' èstona abâ'èn ka orèng towana. Karana mon sèḍâ èsto InsaAllah kètab ghellâ' paḍâna mâca sorat ghi' bhuru. Tapè sèḍâ asapora ghâllu ḍâ' para ustadâh sabellunna ajhâr. Ollè samènggu sèḍâ pas abâli polè ka engko'.”

Ju atoro' ḍhâbuna Nyaè, asapora ka para ustadâh bân narèma pan-bârâmpan kètab ḍâri ustadâh Muhliso sè ḍâlem bâkto lèma arè Ju la hatam bân apal sadhâjâ kètab sè èparèngè Nyaè. Bânnè ghun kètab sè èparèng Nyaè, tapè ḍâlem samènggu bânnya' kètab èbâca tor cekka', èkaènga'. Ḍâlem papangghiyân sè ètantowaghi sareng Nyaè, Ju dhuli èyangka' dhâddhi kabulâ amarghâ kalaban cara èsto, Ju dhâddhi santrè sè palèng lekkas apal kètab bân èparèngè ghâmpang ajhâr. Ḍâri santrè taonan, Ju è buḍi arè dhâddhi orèng moljâ bân dhâddhi Nyaè sè segghut èyonjhâng pangajhiyân kaangghuy aberri' ceramah bân amotivasi para santrè bân orèng binè'.

Sakaḍinto “Lakon” ḍâri bhâdhân kaulâ;

*Supriyadi, Ghuru Bhâsa Indonèsia neng SMK bân SMPSI Darul ulum II Al-Wahidiyah (Ponḍhuk Ghersempal, Ombhen, Sampan)

Malar moghâ kèngèngnga nombuwaghi rassa èsto kaangghuy nyarè èlmo mongghu ḍâ' para ngangòḍâdhân hosossèpon sadhâjâ manossa kaangghuy ta' ghâmpang tobuk nèmbâ èlmo.

Nyabâ Tabuwâng

Serradhân: Tarmidzi Ansory*

Ghâmbhâr baliho è pèngghir jhâlân acar-caran, pangabâsân soca sadhâjâ bhâdhi terro mennang. Bânnya' jhânjhi sè èyombhâr, akadhi kapo' saghârâ santa' èlang sakaḍḍhebbhân. Okoranna cem-macem, bârna mèra, konèng, bhiru, bungo, potè, celleng, ghenna' so orèngnga. Ḍâri nomor sèttong sampè' bellasân, sadhâjâna kompak oca'na ngabdhiyâ ka maghârsarè Morlèkè tor sakobhengnga. Pramèla panèka ampon biyasa kalowar ḍhing para' pèlèyan, kaangghuy ngaposè otabâ arayu maghârsarè sakalembheng.

Aldi : "Para' pèlèyan la Nom, bârâmma kabaḍâ'ân è dhisa Morlèkè?" kèrana, sapa sè sowarana ongghul?

Fadil: (Ngèḍingngaghi sambi aroko' tol-settolan). "Aḍḍuh, ella cong satèya rèya cora' abâk berrâ' maskè karo abhânta parkara pèlèyan".

Aldi: (Taghârjhâ' sambi ngosso ḍâḍâ). "Ma' ḍâ' iyâ Nom, jhâ' taon rèya karo

pèlèyan ḌPR, Bhupati, so Prèsidèn rowa Nom".

Fadil: Iyâ, pajhât Cong, tapè bâri'enna è dhisa Nongkonḍur bâḍâ sè la aperrèyan. Pèlèyan taon satèya orèng bânnya' sè petteng atèna Cong.

Aldi: Mon ḍâ'iyâ, torè Nom è dhisa Morlèkè bân Bârâ' Lèkè rèya padhâddhi aman, mon parlo jhâ' sampè' dhisa lowar ngèḍing kaghriḍuwân sè kaḍhâng ngèbâ tokar.

Fadil: "Mon ḍâ' iyâ, sèngko' saroju', coma abâk berrâ'. Mon ghi' bâḍâ Mat Solar bân Mat Kohar cora' ghriḍuwâ polè pèlèyan è ḍinna'.

Aldi: "Abbâ, ma' bisa ḍâ' iyâ, bârâmma carètana Nom?". (sambi ngoḍi'i sapèḍa bravona).

Fadil: Pèlèyan jhung aḍâ'ân bâ'en ghi' ta' lulus kuliyah, sèngko' sampè' matè'èn ana'buwana Mat Solar Cong!. (ghâgghâr aèng matana).

Aldi: "Astgfirulla, naudzubilla min dzalik".
Ongghuna bân Nom iya' tang bulu
kolè' marombhung kabbhi.

Fadil: Iyâ Cong! sèngko' rèya abâlâ apa
bâḍâna, dhâddhi, sabbhân rèya
sèngko' neggu' Nom Febrina rowa kè'
sè adaftar neng ḍapil 3.

Aldi: "Lajhu, bârâmma katerrosân carètana
Nom?" (toron polè matè'è sapèḍa
bravona, ḍâri sakèng cè' terro
taowana ongghu).

Fadil: Teppa' pèlèyan karè samalem,
Morlèkè maghârsarèna asalabudhân,
asabâb sèngko' bân sakanca'an
acarok bân bâgiyâna Mat Solar rowa,
sèngko' para' tabuwângnga nyabâ, la
Cong!.

Aldi: Ma' ḍâ' iyâ Nom?, apa bâ'en
parappa'ana ta' siyaap sakalana
atokar?

Fadil: Bannè ḍâ' iyâ Cong, sèngko' rèya
teppa' malem pèlèyan èsèlèp ḍâri
buḍi, arè'en Bukimin sè
èbeddhangaghi ontongnga ghi'
kennèng tangkès bi' lengngen sè
kacèr. Sè anyama lengngen rèya
sakalana jiya akaton la tolghes,
ontongnga sèngko', tanang sè kangan
ghi' kajhâpo' tèmba' pas majheḍḍhur
nèmba' ana'buwana Mat Solar jiya
sampè' matè.

Aldi: Ḍhing èkèr-pèkkèr polè, orèng ma'

dhâlâ ngorbannaghi nyabâna yâ
Nom, kar-tatokar sampè' acarok karo
marghâ bhidhâ pèlèyan, laghi'ân
orèng sè èpèlè ḍhing dhâddhi
kaḍhâng pas loppa maèlang.

Fadil: Lakar ḍâ' iyâ Cong, orèng rowa lebbi
makaḍâ' katoḍusâna. Abâ' arassa
toḍus mon tegghu'ân pas kala,
bhâdhâna la ètompâ' napsona,
dhâddhi bâḍana kasta è buḍi arè.
Pramèla ḍâ' iyâ, bâ'en rèya
ngangoḍâdhân sè ghi' bhuru lulus
kuliyah aberri' pangataowan ka
maghârsarè.

Aldi: Sanat, torè kor bhârenggè Nom.
(kalabân ètoro'è rassa cè'
addhrengnga)

Arè ampon para' compeddhâ,
kaḍuwâna samè-samè molè ḍâri
kennengngan kanḍhâna nojjhu ka romana
bâng-sèbâng.

*Ngabdhi è PC ISNU Pamekasan tor aktif e
Sditkis Al-Mardliyyah.

SOMPA POCONG

Joe Mawar

Langkong lèma bulân Man Supat sakè' tabu'. Tabu'na rajâ akantha ghenthong bâdđhâna aèng è dâpor. Pa' mantrèh, dokter, tor tabib sadhâjâ ta' ngaonèngè ponapa lerressâ panyakètèpon Man Supat. ca'èpon tatangghâ, manabi dokter ampon ađhâbu tađâ' panyakèddhâ, artèna ècapo' angèin. Angèn ponapa, korang parèksa.

Pamangghi dâri dhukon laèn polè. Ca'èpon Man Supat ècapo' tojjuh. Potraèpon Man Supat partajâ. Amarghâ Man Supat èkamoso sareng tarètanna dhibi'.

Bhâlâ tangghâ ampon lastarè nyapot sadhâjâ. Man Supat ta' èpangghi bârâssâ. Kalowarga posang sè nyarè tambhâ. Sapètodhuna orèng ètoro'. Jhâmo paghârân, pil dâri mantrè, sampè' èparèksa ngangghuy messin komputer sè akadhiyâ tivi ka'đissa pagghun sobung međdhâssâ obhât. Sobung panyakèddhâ ca'èpon ollèna è-USG, èparèksa kalabân messin komputer.

Sabâđâna un-đâunan èkorappaghi ka tabu'na, èpèpès, èkella, èkasabbhu'. Pagghun ta' kèlpes. Sajân ghâli tor sajâ rajâ. "Akento' biyasa," ca'èpon rajina bèkto ètanya'aghi orèng nyapot ponapa Man Supat bisa akento' ponapa bhunten.

"Ađhâ'âr biyasa, kèng sakonè'."

"Ca'èpon dokter sobung pantangan. Ollè ponapa'a bhâi bisa èđhâ'âr."

Posang ongghu.

Di-buđina carèta, bađâ kabhâr anyar, Man Supat ècapo' sèhèr. Sè alako ca'èpon èngghi ka'into tarètanna dhibi'. Amarghâ pajhât amoso

ampon abâk abit. Pajhât ghun karè tarètanna sè ta' nyapot.

***

È laèn kennengngan, tarètanna Man Supat arassa rèkong.

"Nyapot tako' èsangghu nyèmbu sèhèr, ta' nyapot tolos èkoca' sè nyèhèr, èyaranè. Bârâmma Pa'?"

"Ango' nyapoddhâ."

"Mon asajân sara sè sakè' marè èsapot sèngko'?"

"Dhina poko' nyapot. Ma' lako ngèđingaghina cacana orèng?"

"Mon èyojâ?"

"Molè."

Man Suhar, tarètanna Man Supat mèkkèr. Urusân arèya ta' ghâmpang. Urusân ran-ngaranè nyèhèr biyasana bađâ tokang ngaddhuna. Sajân èyaddhu ma'lè sajân ta' bhâghus kaè'anna kalowarga satarètanan. Bađâ tokang manasè a t è n a t o n g - s è t t o n g n g a . Ahèrra, Man Suhar anèyat èntarra. Abhârengnga binèna bân ana'na sakalowarga san-mèsan rombongan.

Đâpa' ka compo'na Man Supat, bânnya' orèng akompol. Pajhât biyasa mon neng è dhisa, compo'na orèng sè bađâ sè songkan ètamoyè. Angèn-tangngèn abhârengngè sè bârâs.

Orèng-orèng sè akompol nyèsè. Aberri' lèbât dâ' kalowargana Man Suhar sè dâteng.

Man Supat ta' èndâ' ngabâs ka tarètanna. Atolè ka laèn, ngabâs ka gheḍḍhung è seddhi'na. Bit-abit mongkor ḍâri Man Suhar sè toju' è seddhi'na.

Man Suhar ghi' masabbhâr, ngampet atè sè ngolbhu' aromasa ta' èyarghâi tarètan.

Bit-abit, ḍâteng binèna Man Supat. Ghir-ghighir.

“Arapa bâ'na èntar ka ḍinna'? Mon jhât la matèyanna tarètanna pas patè'èn sakalè san-mèsan. Apa sè ghi' pot-nyapot?”

Binèna Man Suhar pas manjheng, naè' ḍârâ. Apangrasa pegghel ka lowayya sè ta' tao ngormat tamoy, ta' tao toḍus bânnya' orèng. Rèng-orèng arassa palang. Ta' apangrasa jhâ' bâḍâ'â tokar.

Binèna Man Supat bi' Man Suhar acagghik arebbhu' bhender arebbhu' mennang. Di-buḍina bâḍâ sè ngoca'.

“Ambu,ambu! Toḍus orèng. Supat mè' sajan sarah ngèḍing rèng atokar. Ambu,ambu!”

Ahèrra Man Suhar sakalowarga molè. Sè binè' sambu ajhâlân ghi' ngacèpèk. Binèna Man Supat ngacèpèk kèyanna. Enger ta' marè, èli-bâli cacana.

***

Jhâ' bârâmma carètana, bâḍâ sè matemmowa ḍuwâ' kalowarga satarètanan sè amoso rèya. Asompa'a pocong ca'èpon. Bâḍâ kèyaè sè dhâddhiyâ saksè, sarengngan rèng-orèng sè laèn polè.

Ètetteppaghi sompa pocong èlampa'aghinna è masjid kampong.

Saamponna ḍâpa' ḍâ' bâkto kaangghuy asompa pocong, kèyaè sè ètojju' kaangghuy dhâddhi saksè jughân rabu, pas èmola'anna.

Piha' Man Supat èbâkkèlè ana' lakè'na sè

ampon dhibâsa. Piha' Man Suhar ngadhep dhibi' ta' ngangghuy bâkkèl karena Man Suhar bisa ajhâlân dhibi' ka masjid. Bhidhâ sareng Man Supat sè ta' bisa ḍâteng dhibi' ka masjid karena sakè' bârâ tabu'.

Rèng-orèng ḍâteng kaangghuy nèngghu aropa'aghi bâḍâ ghun-tèngghun. Ngara bâḍâ sè arassa nemmo tatèngghunan. Ngara bâḍâ sè cè' terro taona onnghu. Ngara bâḍâ sè abhillâ ka Man Suhar bân ka Man Supat. Acem-macem nèyaddhâ orèng nèngghu. Bân ta' èlarang. Bâḍâ pongghâbâ dhisa sè ngabâsè tako' bâḍâ sè acarok. Bâḍâ polisi sè èyonjhâng kaangghuy ajagâ kaamanan.

Saamponna paḍâ asompa, monyèna sompana sè piha' Man Supat ; mon pajhât Man Suhar sè nyèhèr mandhârân abâliyâ sèhèrra ka sè ngèrèm. Sè Man Suhar asompa dhibi' ; mon ta' nyèhèr tapè èyaranè nyèhèr mandhârân Man Supat ta' nemmowa juḍhu tambhâ bân obhât dhâddhi ta' kèra bârâs sampè' matè.

È nalèkana asompa, paḍâ èyongkolèn kètab Alqur'an kaangghuy makoko sompa. Artèna, sompa sè èkoca'aghi arèya ta' co-ngoco bânne èn-maènan. Pajhât cè' tarongghuna. Mala, Man Suhar bân piha' bâkkèl Man Supat paḍâ èpangangghuyi labun potè molos ètalè'è è cètagghâ amarghâ ènga' pocong onnghu.

Nalèkana paḍâ marè asompa, molè kabbhi ḍuwâ' piha' sè amoso. Rèng-orèng molè kèya. Tos-ngantos hasèlla sompa pocong arèya. Ra-kèra apa sè bhâkal kadhâddhiyân lagghu' saḍumalem kèrana?

Ollè samènggu, Man Supat matè, Man Suhar matè kèya.

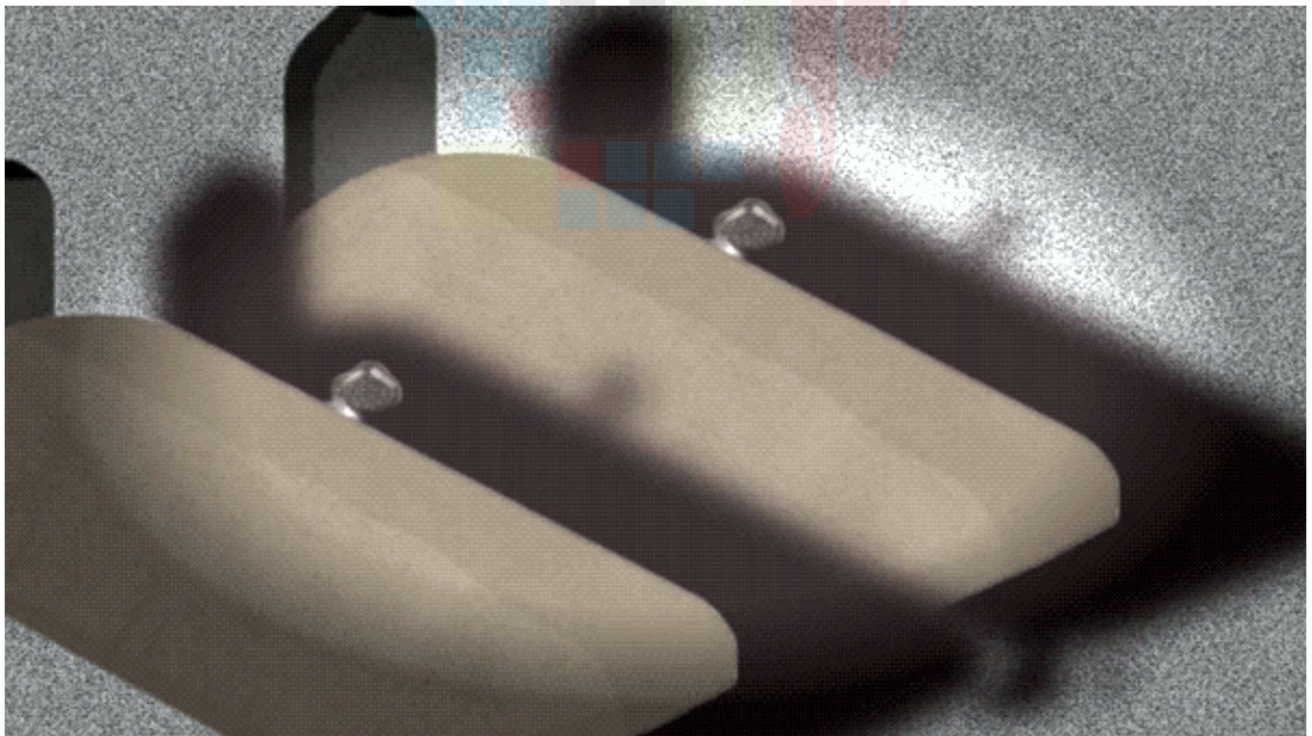
Karduluk, Maret 2023

Bhuju' Tapa

Supriyadi

"Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati"

Soppan ngejjhit, jhâghâ dâri tèdungnga è bâkto ngèding dhâbu dâri orèg aklambhi potè, asorban potè, baâ asonar potè. Soppan ènga' jhâ' Sayati sabellunna toman negghu' socana sello' abârna mèra tèra'. Soca ghellâ' koca'en ollèna nemmo è seddhi'en pasarèyanna Bhuju' Tapa.

“Bhâ' onghuwâna sè dâteng ka engko' rëya Bhuju' Tapa?” Soppa abâk komèghil è bâkto jiya tapè sambì aghi'-ghighi' lamat sè ètarèma.

Kalagghuwâna è bâkto arè masolap mata. Neng pasarèyanna Bhuju' Tapa bânnya' mano' matè. Rèng-orèng tacengnga' marghâna kadhâddhiyân ghellâ' ta' biyasa. Ollè tello arè dâri mèmpe bân kadhâddhiyèn anè, Soppa aghângsè arè' è onjhurrâ bhujû'. Bâdâ mano' ghâgghâr dâri attas rapa' è nga'-tèngnga'anna bhujû'. Takerjhât, bhingong, kabbhi bâdâ. Soppa ahèrra aonga', bânnya' mano' alènglèng. Mano' sè alènglèng bhâkal matè mon pas ngabbher teppa' è attassâ pasarèyan.

Tengnga malem Soppa jhâghâa polè, ojàng kabbhi lantaran mèmpe sè sabellunna dâteng polè. Ta' ngantos abit dhuli ajhâlân ka buđina bengkona, è ñimma pasarèyan tèra' mancorong. Pello aghili sakèng takerjhât campor tako'. Soppa ngaddhek pađana patong ta' aghuliyân. Bâdâ sowara nyoro masemma' ka pasarèyan.

“Cong Soppa, ya' ka labâng. Engko' mekkassâ parkara ka abâ'en.”

Teppa' è adâ'en labâng, Soppa narèma ñhâbu kaangghuy mènta soca mèra sè ètemmo orèng binè' anyama Sayati. Salaènna soca mèra, è adâ'en labâng bâdâ bâto ghângsèyan sè biyasa èyangghuy aghângsè arè' kalowar sonar emmas. “Kala' sonar jarèya. Angghuy mon èkabhuto. Kèng jha' sambì mon parappa'en ajhâlân è kobhurân.”

Pasarèyan ngadhâdhâk èlang, sonar-sonar èlang calèmodhân. Soppa ngejjhit abhânjâl dâri tètungnga. Mèmpe sè ghi' bhuru

acora' cè' nyatana. Ta' mèkkèr lanjhâng, Soppa kalowar bengkona sambì maca istighfar ajhâlân ka buđiyân èntar ka bâto ghângsèyan è labângnga pasarèyan. Matana mellong ngatèla' sonar emmas è seddhi'en ghângsèyan. Èkala' sonar ghella' ètekkem ècongngo' sonar ghella' aropa kopè kènne' ghenna' bân totobbhâ aèssè mènnya' sè ta' patè nyarèbeng ro'omma. Mènnya' ghellâ' abârna sokklat kaemmasân.

Mènnya' bân Soca

“Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati”

“Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati”

“Kala' abâ'en soca mèra rowa mon èbâghi bi' Sayati”

Marghâna ñhâbu sè ta' ghellem èlakonè abâ'en, mèmpe ghellâ' sajân segghut dâteng sabbhân malem. Ahèrra Soppa èntar ka romana Sayati. Èyatorraghi mèmpe sè dâteng kaangghuy mènta soca mèra. Soca ghellâ' la aembhân èyangghuy ètanangnga.

“Abbâ arèya tang anđi'. Engko' sè nemmo. Magghi la amèmpe jhâ' engko' sè nemmo, engko' karè lèbur magghi èbelliyâ ta' èbâghiyâ.”

Soppa abâli ta' ollè apa. Lakar ta' maksa ma'lè ta' rosak sabhâlâ'ân. Ahèrra Soppa acabis ka pasarèyan. Notorraghi jhâ' ñhâbuna ampon èlakonè, namong ta' ollè apa. Mano' sè sabellunna bâng-ngabâng è atassâ bhujû' ngabbher ka bârâ' nèngghâ' è bhungkana kapo rajâ sè ajhijhir tello'an. Soppa maso' ka bengkona pas matèdung.

“Kèdìngngaghi, pas amallaghi bhân marè abhâjâng maghrib. *Bismillahirrahmanirrahim. Alhamdulillah Robbil'alamin, hamdan yuwaafii ni'amahu wayukaafii maziidahu. Ya Robbanaa lakal hamdu kamaa yanbawi lijalaali wajhikawaazhiimi sulthonika. Allahumma sholli'ala Sayyidinaa Muhammadin wa'ala aali Sayyidina Muhammad.*”

Soppan ngejjhit, dhuli aberka' ka pasarèyan pas abhersè'è pasarèyanna Bhuju' Tapa. Mattowa binè'en sè bâkto jiya èntar ka buḍiyan atanya “Arapa mè' èbhèrsè'è, cong?” Soppan jhâghâ pas acarèta pan-bârâmpan kadhâddhiyân sè pan-bârâmpan arè èḍâtengngè mèmpe'. Mattowana ngoca', saongghunna kakè rèya èkasennengngè bhuju'. Molaè ḍâri lambâ' taḍâ' orèng tao asmana bhuju' rèya sapa. Tapè, koca'en para bângaseppo bhuju' ḍuwâ' sè pasarèyanna èbhèrsè'è kakè jiya lakè'-binè'. Atapa abhâreng masemma'a abâ' ka Ghustè Allah. Sèdhâ èbâkto atapa teppa' è tana è pasarèyanna jiya. Bâḍâ sè ngoca' jhâ' sakabbhinna orèng è Takobuh rèya sèttong ḍârâ sè asalla ḍâri Bhuju' Tapa.

Kaḍuwâ carèta ghellâ' maso' akkal, Cong. Lantaran mon èghi'-ghighi' èkarèna ḍâri konco' tèmor kantos ka konco' bârà', konco' ḍâjâ kantos ka konco' lao' sakabbhinna bhâlâ. Tapè aso-moso marghâna dhunnya. Ma' pola kakè èparèngè mal-amal jiya polana bisa nyegghâ mènta soca ḍâri Sayati kalabân atokar. Bhâlâ rèya lebbi aregghâ ètèmbhâng dhunnya. Sakabbhinna rèya asalla ḍâri Bhuju' Tapa, mala kantos kalowar dhisa ghi' bânnya' bhâlâ. Èmanna lakar ta' jhejjher carèta ghellâ'. Taḍâ' sè taowa sè sabhenderrâ. La amallaghi bhâi sè èbâgghi ka kakè.

Nalèka bâḍâ tatangghâ sakè' ta' tao arapa orèng èntar ka Soppan. Sala sèttongnga Bhi' Sanèma. Sakè' ollè tello arè Bhi' Sanèma ta' ngennèng jhâghâ. Bhâdhâna panas potthon ta' kennèng ghâghâ. Soppan èntar ghun maca dhuwâ sakejjhi'. Dhuwâ ghella' cora' kalowar dhibi' ḍâri bibirrà èbâkto bâḍâ rèng sakè' è seddhi'en. Aèng ètès-tèssi mènnya' abâḍḍâ kopè kennè' sè bâḍâ è tanangnga.

“Komprès moso aèng jeḍḍing ḍâgghi' malèm. Aèngnga romeddi ḍâunna sèrè.”

Kalagghu'èn Bhi' Sanèma temmo èntar ka Soppan. Akong-sakalangkong, marghâ sakè' sè èrassa ènga' kèng matèya. Satèya èlang. Soppan ta' patè bânnya' caca ghun ngoca' jhâ' sakabbhinna sakè' tor bâràs ḍâtengnga ḍâri Allah. Kabhâr Soppan bisa mabâràs orèng sakè' bâràtta dhâddhi berta ka man-ḍimman. Sayati ngèḍing berta ghellâ' ta' tarèma. Sello' sè bâḍâ è tonjhu' manèssa èpandheng abâk abit.

Sayati èntar ka pasarèyan. Mamadhul karettègghâ atèna. Jhâ' Soppan rèya na'-kana' ghi' bhuru teḍḍhâs mè' pas ollè barokah sè cè' nyamanna. Engko' sè bhân arè ngèrèm Fatihah pas ta' ollè apa. Sello' ghi' èpènta'a. Mon Soppan bisa abit mabâràs orèng kèng lakar la hèbat. Engko' tèrro taowa bhâ' terrossa kana' rowa nolong orèng mon abâ'en dhibi' ta' ngennèng jhâghâ.

Supriyadi, Ghuru Bhâsa Indonèsia

Puisi Tola'bi

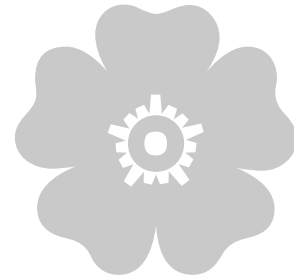
Tangès Atè

Malar moghâ Ajunan
 Ngartè ða' ngalocorra aèngmata
 Asandhing kalabân songkem
 È nalèka ngombarrâ pajjhâr
 Bân aghântè pornama ngombâr
 Abhâreng ro'om pangabhaktè
 Sè enneng

Mellas
 È bâbâ talapak

alos
 Junan dhâlem
 Bân malar moghâ
 Dhâddhi kajhembhârân
 Ðâlem nojjhu sèttong karidhâ'ân

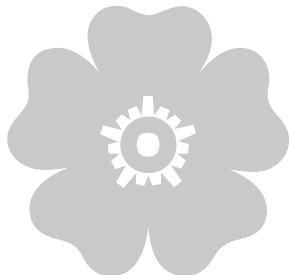
Manding, 07-06-2022

Sonarra Kaodhi 'ân

È ðâlem nata lalampan
 Atalè roma tangghâ
 - È bhungkos
 Rampa' naong bâringin korong
 Ta' loppa abdhi dhâlem
 sakalowarga
 A farduwwâghi sokkor ðâ' Ajunan,
 Ghustè
 Kalabân Maha bellâssâ
 Bân abhâreng
 Tangès sola sè ta' onèng ponca
 Aghunðhu' mèsèm, sé ngartè
 Lorossa Alif bân calènnoddhâ Yâ'
 Sokmana moghâ adhâddhiyaghi
 Sonarra kaodhi'ân
 È tarèka saterrossa

Kalèanget, 30 Januari 2023

Bustomi Irwan Kurniadi

AJUNAN RAMA SÈ MOLJÂ

Sanaos raghâèpon Ajunan pon
 seppo
 Neng salèraèpon ghi' ngalessèr
 ðàra pahlawan
 Marabhut ora' kabâ' tolang bessè
 Sè ta' kettèr ngaðhebbhi moso
 angkara
 Moso sè nyacak marosaghâ naghârâ
 Namong jhekjhek parjhughâ ðâlem
 partèngka
 Mertè adhât parnata bhângsa
 Anðhâp asor tatakramana
 Ta' salèsèr ghâris rajâ
 tolaðhâna
 Sè sajân larang ajhina
 Rama... sè moljâ
 Ajunan parlambhâng mandirâ mèra
 potè
 Mèra, abhillâi kamoljâ'ân
 Potè, mèyara pangghâliyân soccè
 Sè èyonjhuk kantos langngè'
 kapèng pètto'
 Atè sè asor romasana sajân ta'
 jhâjhâk
 Pagghun ta' ðugghâ nyèllemmè
 Ðhâsar saghârâ pangghâliyânnèpon
 Ajunan rama sè rajjhâ parjhughâ
 Ðu Rama....sè moljâ
 Salam songkem pangabhâktè
 Ðâri abdhi dhâlem
 sè ampo tabhâlâccar korang
 ngastètè

SORBHÂJÂ 10 NOPEMBER 1945

Ngalocor pello bâur ðârâ
 Ðârâ sè ngalkal dhâksakala
 Ðâðâ sè rebbhâng marong
 Tolang roso' marabhut ðuri
 kamarong
 Salembâr nyabâ sè talanjuk
 dhâddhi tarowan
 Sanajjhân ojhân pèlor ðâri
 mèttraliyur
 Tèngghâr bân mrèyem
 Amènðhâ raghâ ètappor kèlap
 Asaloy klabân thowat èbuwân
 takbir
 Allahu Akbar
 Para kèyaè, santrè, bân para
 blâtèr
 Mènangka laskar maghârsarè
 Ngonjhuk takèyari ðâri bhuju'
 Slèrèt
 Matatak nangtang Blândhâ
 Sarðâðu Inggris bân Gurka
 Sè nompo malejjhârrâ ðhârât,
 saghâra,
 bân bang-abâng Sorbhâjâ
 Ta' nyorot têngka' maskè
 satèndhâk
 Abhillâi bhângsa sè ghi' bhuru
 mardhika
 Lebbi bhâghus atompang mèra tana
 Ètèmbhâng malo salanjhângnga
 omor
 Mardhika...pagghun mardhikâ
 Allahu Akbar !!!

Ngèrèng Oladhi Madhurâ!

Ɖâri Sakala kantos Sambhilângan
 Ɖhimèn toman dhâddhi naghârâ
 Ghi' bânnya' sala panyangka
 Mongghu sè ta' ngaghâli
 Sanajjhân kaonang Ɖhârâdhân copè'
 Èsangghu namong aèssè jhâghung bân bujâ
 Èsangghu tana kapor bullâ' sareng kajâl
 Samangkèn ampon dhâddhi polo sè èjhu
 Bânnya' tana lanḍhu sareng alas jhenno
 Orèng tanè paratèn arabât bhumè
 Ɖâri pajjhâr kantos sorop arè
 Orèng majâng pagghun tatak
 Abhântal ombâ' sapo' angèn
 Alabbhu alama' ombâ' saghârâ
 Langngè' sajân sèrḍâng
 Paanabhân sajân assrè
 Pangghâliyân sajân jhumambhâr
 Ponapa sè ta' èpangghiyâ ?
 Soghi bhudhâjâ amancabârna
 Tatakrama moljâ ajhina têngghi
 Madhurâ pajhât lemma' manès
 Paè' maddhu
 Akadhi parabân sonthè
 Manabi èdheng-pandheng
 Sajân abit sajân seḍḍhâ' robâna
 Mèngangka dhâddhi panglèpor atè
 Ɖu Polo Madhurâ
 Pantès kaponjhul maddhuna naghârâ

Bhânyowatès, 26 Maret 2023

Abdul Gani

È aḍâ'na Masjid Jami' Mèkkasân

Angghidhân : Abdul Gani

Sampèyan nyangka pas
èdhingghâlâ,
Nalèka Masjid Jami' Mèkkasân,
Èpadhâddhi markas sarḍâḍu
Bâlândhâ,
Èdhiddhâ' bân-sarombân,
Sampèyan nakerra bângalla
Madhurâ,
Madhurâ ta' coma sakonco'na
pèlor,
Sanjhâta ponapa'a bisaos,
Bânnè ḍhâng-aḍḍhâng,
Bannè kot-binakot,
Namong dhâddhi sabâb maghâliyâ'
bângal,

È aḍâ'na Masjid Jami' Mèkkasân,
Bhuktè jhâ' sahid ampon
èkakerrong,
Pasèra'a bisaos ta' kèngèng
nyèdhânè bângal,
Raghâ pon èyatorè lèghes,
Èyatorè cacca pa'alos,
Bângal è ḍâḍâ ta' kèra sèdhâ.

SERRAT ḌÂ' BANI KARIM

Angghidhân Abdul Gani

Manabi sana' karabâ Bani Karim
sè ḍâri Kadur Mèkkasân

asajârâ'â ka kaulâ
Langkong saè asajârâ bisaos
è ḍâḍâ Madhurâ
sabâb raghâ kaulâ
bâḍâ è rèbâ'âna Madhurâ
ampon bâḍâ è konco'na pèlor
sareng bolduser
Bâlândhâ coma kèngèng raghâ
Ta' kèngèng nyèdhânè kaulâ
Kaulâ kèngèng rajhekkè
È ajunanna Sè Morbhâ Jhâghât

Manabi Bani Karim sè ḍâri Kadur
asajârâ'â ka kaulâ
sampèyan èstona ampon ḍâpa' ka
kaulâ
Kaulâ ampon ghumbhirâ
Sabâb kèngèng akompol sareng
syuhada'
Kèngèng asareng warosatul
ambiya'
Ngangka' arè' sè ampon lastarè
èghângsè
Kaulâ ta' sèdhâ sareng ta'
kèngèng èsèdhânè

Sanja' kembhângnga Saghârâ

Serradhân: Tarmidzi Ansory*

Ollè Ollang

È dâlem lambayân tasè' mang-ramang
Aghumantong dârâ dhâghing kaoḍi'ân
Lobâng nyabâ pa'-kalpa'an
Lapar, paka' ta' maso' pèkkèran

Ollè ollang manabi ta' bhâjjhrâ èlang
Èyontal ombâ' sè lako akalèmbâ'
Panassa arè ta' kennèng pèghâ'
Coma maghergher bhâdhân masoghâ'

Ollè ollang torè obbhâr tolang
Panèka paparèng Pangèran
Jhâ' sampè' karo ghibâ neng-enneng
Bâḍâ ana' bân binè pasenneng

Parao

Sabbhân arèna ngabâs parao
Aghunjâl nyalepsep karo matao
Ḍâ' rèng saghârâ sè ta' toman alako

Parao panèka paḍâna nyabâ
Ta' aghuli mon ta' èghibâ
Nambhu tompa' alangngoy saghârâ

Asabâb salonjhur kaju panèka tètèpan
Sè èghâris takdirrèpon Pangèran
Kaangguy ngamri kaoḍi'ân

Èntar Alajâr

Arè ampon ngalèmbâ' ngombâr
Masolap mata kaangghuy malèbâr
Bhiruna langngè' majhembhâr soca
Burung bulâ sè terro tètungnga

Sedḍheng mano' ghi' nyalsal kaju
Nyarè rajhekkè ru-kabhuru
Bulâ ngabâs tapeggâ ḍâḍâ
Polana ka lako kaḍhâng ta' bâbâ

Rèng Majâng

Ḍâri jhibeddhâ onḍem
Kantos ajâm ngaronyem
Majhâghâ orèng sè meddhem

Abdhina ghi' è tengnga saghârâ
Amaèn tampar bân jhâringnga
Kantos lemme bhâdhân nèka

Maskè aèng saghârâ alettesan
Ngampar rajâ akadhi lapangan
Manabi nyèllem èlang asalsalan
Coma passra ḍâ' ka Pangèran

**aktif e PC ISNU Pamekasan,
tor e Sditkis Al. Mardliyyah.*

TADJUL ARIFIEN R; PAMERTÈ BUDDHÂJÂ TOR BHÂSA MADHURÂ ANGLÈBÂDHI LALAMPAN SARENG PANGABDHIYÂN

Puspa Ruriana

Ngodhâng karep nyopprè malanggheng bhâsa tor sastra Madhurâ, Tadjul Arifien R., mênangka budayawan tor pamertè bhâsa Madhurâ sè èbhâbharrâghi kantos ðhibâsa è Songennep, jhughân ampon ajhâlânnaghi lalampân sè makasambu' natkalana abhâlângajâ kaangghuy malanggheng adhât pratèngka sè kappra sè ampon ngobâtèrè

È ðâlemmâna tor-catoran sareng Jokotolè, salèrana ngongkappaghi pongpangan rajâ sè bhâkal èyaðhebbhi, tor apangrasa ngennes ðâ' nyoroddhâ bhâsa tor sastra Madhurâ, jhughân ghi' angen-angen bhâdhi nombuwaghiyâ kabâðâ'an sè langgheng ðâ' parbhâsan sè èkalèburi.

Kalabân kaadhrengngan sè ta' ekennèng ghutèk, salèrana terro ngèssèyana lambârân-lambârân buku kalabân carèta sè aghânðhu' sastra Madhurâ, sambî namen bâbighin sè malèbur maca ðâ' para ngangodâdhân

Serrona salèrana aropa'aghi pangodhâng kaangghuy ngaèmanè tor ngormadhi bhâsana èbu, sè apangarep jhâ' bhâsa Madhurâ ghi' pagghun èkaèqing lanto sowarana kantos ahèr jhâman.

Neng è kaca cator “Kandhâ” dâlem terbi'ân Jokotolè sè kapèng 28 samangkèn panèka, se ka'dimma Jokotolè ngatorraghiyâ carèta bâb sala sètong pènonnghul kabuḍḍhâjân jhughân pamandât bhâsa tor sastra Madhurâ, èngghi panèka Tadjul Arfien R otabâ sè kalonta kasambhât Tadjul, èbhâbharrâghi è Songennep tangghâl 6 Juni 1952 sè kantos mangkèn salèrana ghi' paggun akalongghuwân è Jhâlân Anggre' Blok Asoka, No. 10 Kolor, Sumenep, Madhurâ.

Tadjul ta' ghun coma kaaghungan pangalèbur dâ' bhâsa tor sastra Madhurâ, tapè jhughân senneng tor kapèncot dâ' sajârâ Songennep, buku-buku angghidhânnèpon ampon kaonang tor kaoncar cokop bânnya', salaèna jhughân salèrana segghut dhâddhi panotor sajârâ, buḍḍhâjâ sareng bhâsa Madhura è Songennep sareng salaèna, tor ampon bânnya' ngaollè pangaregghâ'ân sè kantos atèlas, èyantarana, èngghi panèka:

- Juara 3 pangator carèta otabâ Sutradara Pamentasan Fragmen: Kerrès Pakandhângan otabâ R. Aryo Kujopanoletingkat Provinsi Jatim 2013.
- Parèngkat pertama Panolèsan Sajârâ Lokal tingkat Provinsi Jatim 2013.
- Panyandhâng jhahjuluk Penongghul Kabuḍḍhâjân Sumenep neng è Sumenep Award 2017.
- Sareng bannya' laèna sè ta' mabi kasebbhut sadhâjâ.

Bânnè ghun namong panèka, kalabân pangalèburrâ dâ' èlmo pangaonèngan sè èkaaghungè kantos aghibâ salèrana èkabhuto tor èkasokanè dhâddhi panotor è pan-saponapan lalampân otabâ ghin-pangghin akadhi seminar, semiloka, rapat koordinasi, sarasèhan, lokakarya, symposium, bedah buku sareng salaènnèpon. Ta' namong tingkat lokal, règional, otabâ nasional, jughân kantos tingkat internasional. Salaèn

panèka Tadjul segghut èparcajâ dâddhi *juri penilai tingkat kabupaten* bâb addhuwân nolès carèta otabâ dhungngèng Madhurâ, puisii Madhurâ, pranata sèmo, jughân addhuwân saronèn, jhârân sèrèk, tan-pangantanan, ènmaènan na'-kana' sareng salaènnèpon.

Kalabân pangalèburrâ Tadjul dâ' buḍḍhâjâ tor sastra Madhurâ sè èkabidhi kasokanna dâ' sennè sareng buḍḍhâjâ lokal, tor kantos noro' acampo dâ' bâḍâna kasennèyan Madhurâ akadhi tatèngghun bâjâng orèng Madhurâ, topèng Madhurâ, katoppra' Madhura sè kappra ènyamaè ajhing otabâ luddruk, mamaca sareng tembhâng. Mamolan ḍâri pangalèbur èngghâ panèka kantos lèbur ka bhâsa tor sastra Madhurâ. Amarghâ sadhâjâ kompolan sè ètoro'è kodhu onèng ka bhâsa Madhurâ, langkonglangkong nalèkana noro' kompolan ajhing otabâ luddruk salèrana èparcajâ dhâddhi pangator carèta otabâ *sutradara*, sè kodhu ngobâsanè bhâsa Madhurâ.

Saèstona kareb sareng kaaddhrengngan Tadjul dâ' buḍḍhâjâ sareng sastra Madhurâ ampon ekabidhi ghi' kana'. Amarghâ sareng rèng seppona lako èbulâng bâb dhungngèng bhâsa Madhurâ nalèkana para' tètungnga, jhughân lako èbulâng bâb onḍhâgghâ bhâsa, tèrghâ'na cator, andhâp asor sareng adhât pratèngka sè kappra. Sè andhâddhiyâghi pandhuman dâlem pranatan kaoḍi'an rè-saarèna. Jhâ' saèstona bâḍâna prabhâsan panèka aropa'aghi ḍhâsar sè otama nyopprè maèdher tor malanggheng bhâsa Madhurâ.

Kamardhuliyânnèpon dâ' kabuḍḍhâjân tor bhâsa Madhurâ amarghâ arassa ngennes tor marèngès nèngalè bhâsa Madhurâ sè bingkèngan atambâ nyorot kantos kalèndhi. Mènorot pamangghina kabâḍâ'ân bhâsa Madhurâ bâkto mangkèn amarghâ bâḍâna pamertè ghi' korang ghumatè ghâtè, kantos anddhâddhiyâghi kabâḍâ'ânnèpon ngennes parana. Pamangghina

salèrana bhâsa Madhurâ samangkèn ampon cèccèr amarghâ katompangan sareng parbhâsan lowar, ponapa polè kalabân bânnya'na panotor sè langkong senneng ngangghuy bhâsa mandâlungan èngghi panèka bhâsa camporan antara bhâsa Madhurâ sareng Indonesia jhughân bhâsa Madhurâ sareng Jhâba tor salaennèpon.

Mènorot Tadjul, nyoroddhâ bhâsa Madhurâ amarghâ mamolan ghi' jhâman Orde Baru pamarènta sè kobâsa bâkto panèka (1967-1998) sè pèra' ngala' karebbhâ dhibi' bân ta' kasokan mèyarsa'aghi sowarana maghârsarè, bhâsa Madhurâ jhughân bhâsa laènna, ta' kèngèng èyajhârrâghi è sakola'an SD, SMP, SMA, SGA/SPG sarta IKIP. Dhâddhi para ngangodâdhân sè ođi' è jhâman panèka pas ta' kèngèng kaburuk mongghu ngobasanè bhâsa èbhuwèpon. Kantos samangkèn ghi' pagghun ta' ngobâ kabâdâ'ân jhughân ta' bisa nyedðhek lembhâghâ pandiðikan è Jhâbâ Tèmor nyopprè maddhek jurusan S1 bhâsa tor sastra Madhurâ, tantona kalabân tangghin sè acem-macem. Bâb ka'đinto apangghibhât tađâ'na bhâsa Madhurâ sè èrengghân PPG sè onjhurrâ đâ' sèrtifikasi ghuru tor sè palèng èman tađâ'na panta'an ghuru bhâsa Madhurâ è angkadhân PPPK kantos mangkèn, è kobhengnga dinas pandiðikan Jhâbâ Tèmor, èngghâlè bhânget èkabhuto è bhân-sabbhân sakola'an. Amarghâ lampa èngghâ panèka mènangka tombhâgghâ pamertèyan bhâsa è kobhengnga pandiðikan otamaèpon è la'-sakola'an. Jhughân saterrossa pongpangan sareng cocobhân sè palèng otama è đâlem paèdherrân bhâsa sareng sastra Madhurâ èngghi panèka korang pangaterrona tor kakencengngan para ngangodâdhân đâ' bhâsana dhibi', tamaso' korangnga para ghuru, panotor sareng pamertè bhâsa Madhurâ. Tamaso' bâđâna para pakabhârân (*peran media*) sè korang parđuli kaangghuy paèdherrân tor palangghengngan bhâsa Madhurâ.

Tadjul ampon alampa'aghi pansaponapan lalampan kaangghuy malanggheng

bhâsa sareng sastra Madhurâ, ngabidhi maèdher tor aghuna'aghi bhâsa Madhurâ, otamana è đâlemmèpon tor-catoran rè-saarèna tor ghin-pangghin. Jhughân è đâlem tor-catoran sareng para ngangodâdhân nyontowè bhâsa Madhurâ sè lerres tor saè, teppa' tèrghâ'na, rontot olo onjhurrâ, tamaso' nyerrat tolèsan bhâsa sareng sastra Madhurâ sè samporna.

Sanaos ampon ngalakonè lalampan kadhibi'ân, tapè ghi' pagghun jhekjhek ghumatè ghatè kaangghuy maèdher apaoncarraghi nyopprè langghengnga bhâsa Madhurâ. Ponapa polè para sana' bhârâjhâna pađâ nyangghâbi tor nyonjhung đâ' sè alamanè. Tadjul jhughân ghađhuwân kompolan sè bisa èyajhâk aparembhâghân bâb paèdherrân bhâsa tor sastra Madhurâ. Samangkèn Tadjul ampon èyangghep bhu-ambhuna orèng sè bhuto kaangghuy maèdherri tor malanggheng bhâsa Madhurâ.

Nalèkana ètanya'aghi maksod sareng tojjhuwân sè malangghengnga bâsa Madhurâ kantos ghumatè ghatè, Tadjul ajâwâb jhâ' tojjhuwannèpon nyopprè para anom ngangodâdhân teptebbhâ aghuna'aghi tor lèburrâ ka bhâsa bân sastra Madhurâ. Jhughân atororan đâ' Jokotolè jhâ' salèrana bhânget kasambu' đâ' pènonngghul maghârsarè Songennep sè pèlak tor longèt bâb bhâsa Madhurâ èngghi panèka sowarghâna RP. H. Abd. Syukur Notoasmoro (*Allhahummagh firlahu*), sè ka'đimma salèrana sè bannya' aparèng pètodhu tor kakowadhân kaangghuy mapagghunna amèdherrâghi tor mertè bhâsa Madhurâ.

Bâb kaparduliyânnèpon pamarènta kabhupatèn Sumenep kaangghuy mèdherraghi tor malanggheng bhâsa Madhurâ, Tadjul notorraghi jha' ampon alampa'aghi sè sarempék kalabân atororan đâri kamantrèyan pandiðikan pusat, sanaos namong èbhâđhi na'-ghenna' bisaos, amarghâ ngator bâđâna pangalampan sè bâbâ ta' sarempék kalabân pangaonèngannèpon,

bhuktèna ghi' bâdâ sakola'an otabâ ghuru bhâsa Madhurâ tapè sè ngajhari orèng lowar sè ta' ngaghâli ka tèrgha'na bhâsa Madhurâ, pas bâdâna pènongghul pandidikan tor kabuððhâjân kabhupatèn èyastanè orèng sè ta' onèng ka kabuððhâjân, kasennèyan, ponapa polè bhâsa sareng sastra Madhurâ. Dhâddhi rarengghân pamarènta Songenep kaangghuy ngèdherrâghi tor malanggheng bhâsa Madhurâ sè èlampanè abâk nangghung otabâ nga-satengnga.

Pamarènta kabupatèn Sumenep ampon onèng jhâ' Tadjul senneng tor lèbur ka bhâsa sareng sastra Madhurâ, kantos bâdâna sangghabhân jhughân sè ampon aparèng pangaregghâ'ân aropa'aghi *Sumenep Winning Award 2017*, mènangka *Tokoh Kebudayaan* è Songenep. Tor manabi abhânto bârâghât ta' onèng sakalè, jhughân Tadjul ta' ngarep bantowan ðâri pamarènta, cokop asèlla ngangghit buku sè èpadhâddhi bârâghât.

Nalèkana ètanya'aghi bâb rarengghân sareng ngen-angen ka bingkèngnga è ðâlemmannèpon malanggheng bhâsa sareng

sastra Madhurâ, Tadjul ajâwab bhâkal ngalakona kalabân ngokor kamampowannèpon, èngghi panèka pagghuna nolès otabâ ngangghit buku-buku sè èkparlo, tor manabi bâdâ sè ngonjhâng kaangghuy dhâddhi panotor jhughân langkong saè. Pongpong ghi' bâdâ rè-karèna omor, salèrana ghi' pagghun abhâlângajâ mabhinareng para anom ngangoðhâdhân kaangghuy noro' ngaèmanè tor mertè bhâsa sareng sastra Madhurâ. Salaèn ðâri panèka sè arassa cè' bhungana bilâ bâdâ sè ngonjhâng dhâddhi panotor è ghin-panghin amarghâ bisa notorrâghi pangaonèngannèpon bâb bhâsa Madhurâ ðâ' sadhâjâ maghârsarè.

Pongkasan papangghin tor-catoran sareng Jokotolè Tadjul apessen ðâ' para anom sareng ngangoðhâdhân, nyopprèya tarongghu sè ajhâr èlmo, tamaso' èlmo sè aghânðhu' sangona oðì' sareng patè, èlmo panotor bhâsana èbhu, bhâsa Madhurâ, èlmo sè aghânðhu' bâbulângan otabâ baburughân beccè', tatakrama anðhâp asor kalabân parbhâsan sè samporna, jhekjhek ngaddhek sodhek parjughâ.

BALAI BAHASA PROVINSI JAWA TIMUR NGALAMPA'AGHI *REVITALISASI* KA BHÂSA MADHURÂ

Puspa Ruriana

Badan Pengembangan dan Pembinaan Bahasa (Badan Bahasa), Kementerian Pendidikan, Kebudayaan, Riset, dan Teknologi (Kemendikbudristek) anglêbâdhi Balai Bahasa Provinsi Jawa Timur (Jatim) è 2023 panêka aghâduwi ogherrân sè bhâkal èlaksana'agiyâ lalampa' aropa'aghi *Revitalisasi Bahasa Daerah* (RBD) è Jâbhâ Tèmor.

Sala sèttonnga èngghi panêka ngalaksana'aghi masaèya/*revitalisasi* ka bhâsa Madhurâ. Perlindungan bahasa dan sastra daerah aropa'aghi karèna'an sè kèngèng *prioritas* pangaqâ' è Badan Bahasa panêka ampon ataonan wabil khusus ètaon samangkèn. Sa'amponna èbhâng-tèmbhâng saongghuna Indonesia angghâdui bânnya' bhâsa sareng sastra daerah,

namong kabâdâ'an panèka ampon bânnya' sè ngobâterè sèrna dâri kennengnganna dhibi'. Rassa kobâtèrra sèrnana bhâsa bân sastra daerah panèka bâdâ panyabbâbbhâ èngghi panèka ampon akorang bânnya'na panotor bhâsa-bhâsa bân sastra daerah, sabhâtara para panotor dâdngodâdhan tak bânnya' atambâ.

Program RBD panèka bhâdhi èlaksana'agiyâ dâlem empa' ondâghân, èngghi panèka :

- Koordinasi,
- Ngalatè/pelatihan guru master,
- Sosialisasi/pengimbasan, bân
- Festival Tunas Bahasa Ibu.

Tahap koordinasi panèka ropana têngka awwâl èdâlem RBD.

Tahabhân panèka èkalako arengsareng pamarènta daerah è empa' kabupaten è Madhurâ, èngghi panèka:

- Kabupatèn Bangkalan,
- Kabupatèn Sampang,
- Kabupatèn Pamekasan, sareng
- Kabupatèn Sumenep.

Tahap *koordinasi* tojjhuwâna ka'angghuy ollè dukungan dâri pamarènta daerah è dâlem ngalaksana'aghi *program RBD*. Kagiadân koordinasi sareng pamarènta daerah bhâdhi èpaterros sareng ngalaksana'ahgi kagiadân Parsèmoan Kalompok Terpumpun (Diskusi Kelompok Terpumpun). Kagiadân panèka tojjhuwâna bâdhi arembhâk sopajâ kowat nèng program Revitalisasi Bahasa Daerah è

sadâjâna kabupatèn bân kecamatan è Madhurâ. Akhèra kagiadân DKT bhâdhi mabâdâ kasapakadhân nèken salèng parcajâ areng-sareng Balai Bahasa Provinsi Jatim sareng pamarènta daerah sè kasebbhut.

Kè'-rangkè'na kagiadân RBD ka bhâsa Madhurâ sè ampon kalakowân bâb tènghâk koordinasi sareng alaksana'aghi DKT. Kagiadân koordinasi sareng pamarènta daerah è empa' kabupaten è Madhurâ akaadhiyâ Bhângkalan, Sampang, Pamekasan, bân Sumenep ampon lastarè. Empa' kabupaten panèka saraju' cè' saèna mabâdâ kagiadân revitalisasi mongghu bhâsa Madhurâ panèka kalabân kagiadân arengsareng mabâdâ jhughân kagiadân Diskusi Kelompok Terpumpun (DKT) sè ampon è laksana'aghi è Kabupaten Pamekasan panèka è rabui dâri bâkkèlla empa' kabupaten è Madhurâ.

Kagiadân Diskusi Kelompok Terpumpun (DKT) èlaksana'aghi è tangghâl 20 Maret 2023 nèng è Pendopo Kabupaten Pamekasan. Kagiadân DKT èbukka' tartèb sareng Bupati Pamekasan, H. Badrut Tamam, S.Psi., M.H.P.. Sè ngèrèng rabu èdâlem kagiadân panèka lebbi korang sèket orèng (50 orang), èngghi panèka sekda, Kepala Dinas Pendidikan, Kabid kebudayaan, MKKS, MKKG, Koordinator Pengawas Pendidikan, Kopala Dinas infokom, Komunitas Sastra, Literasi, bân pendidikan, sareng para pakar bhâsa Madhurâ/maestro dari empa' kabupaten è Madhurâ, èngghi panèka Kabupaten Bangkalan, Sampang, Pamekasan, sareng Sumenep.

Kagiadân DKT panèka tojjhuwâna bâdhi ngasèllaghi kasaraju'an (*komitmen*) dâri pamarènta daerah è Madhurâ sareng adukung program RBD Badan Bahasa. Salaèn dâri panèka, kagiadân panèka èyarep ngasèllaghi modul bân bâb (materi) sè bhâdhi èghuna'aghi ka'angghuy

bahan ajar èdâlem pelatihan guru master.

Èdâlem sambudhân èpon, Kepala BBJT, Dr. Umi Kulsum, M.Hum. maðâpa' tojjuwâna mabâdâ RBD panèka sopajâ para ngangodâdhân langkong ngalèburi bhâsa daerah bân ta' toðus ngangguy bhâsa daerah bâkto ator-cator (alat komunikasi). Salaèn ðâri panèka, sèmoljâ jhugân maðâpa' ngatoraghi mator Sakalangkong ka salèrana Pak Bupati Pamekasan atas dukungan èpon bân fasilitas sè èparèngè ka Balai Bahasa Provinsi Jatim èdâlem ngalaksana'aghi RBD.

Èdâlem kesempadhân ka'ðinto Bupati Pamekasan jughân saroju' karena cè' saèna program RBD panèka. Sèmoljhâ maðâpa', “parlo bâdâna lalampân sènyata sopajâ bhâsa daerah tettep langgheng èngghi panèka, ngabru bhâsa, ajhâr bhâsa, sareng notoraghi bhâsa”. Bupati Pamekasan jhughân aparèng saran ka pamarènta daerah è Madhurâ sopajâ bhâsa Madhurâ tettep langgheng, “contona pemda Kabupaten Sampang

bân Bangkalan sopajâ aguna'aghi bhâsa Madhurâ èdâlem torcator è sabbhân kennengngan kalakowan sabbhân arè Senin”. Salaèn ðâri panèka sèmoljâ jugân ngarep, Balai Bahasa Provinsi Jatim *memaksimalkan revitalisasi* panèka saèngghâ bhâsa Madhurâ ta' pona bân tettep èjâgâ sareng panotorra.

Onðhâgân sè kapèng ðuwâ' ðâri RBD panèka aropa Pelatihan Guru Master. Pelatihan panèka sè ngèrèng ghuru-ghuru ðâri Kabupaten Bangkalan, Sampang, Pamekasan, sareng Sumenep. Peserta pelatihan panèka èngghi ghuru SD bân guru SMP è empa' kabupaten è Madhurâ. Rencana èpon Pelatihan Guru Master panèka èbâdâ'aghina è bulân Mei neng è Sorbhâjâ. Pelatihan namong èlaksana'aghi abiddhâ lèma arè. È dâlem pelatihan panèka, sadhâjâ ghuru kaparèngan pètto' matèri ajhâr, ènggih panèka aðhungngèng, apidato, nolès aksara daerah, nolès cerpen, nolès puisi, nembhâng, bân dâddhi con-

locon (alawak tunggal) abhâsa daerah. Narasumber è dâlem kagiaḍhân panèka èngghi para pakar/maestro bhâsa Madhurâ ḍâri Madhurâ.

Onḍhâgân kapèng tello' dâlem RBD panèka sosialisasi/pengimbasan. È dâlem Onḍhâgân panèka, ghuru master sè ampon ngèrèng pelatihan èyarep kasokan ngalampa'aghi sosialisasi bân ngalatè ghuru-ghuru sè bâḍâ è wilayah sè èyengghunè èka'ḍimma sareng materi èpon sè ètarèma è dâlem pelatihan. Ghuru-ghuru sè ampon mahèr bhâdhi ngajâraghi ka rèḍ-moreddhâ.

Onḍhâgân kapèng empa' otabhâ akhèr ḍâri RBD panèka mabâḍâ kagiaḍhân Festival Tunas Bahasa Ibu (FTBI). FTBI panèka

aropa'aghi *acara puncak* ḍâri sadhâjâna kè'-rangkè'na kagiaḍhân RBD sè ampon èlaksana'aghi. FTBI panèka bhâdhi èlaksana'aghiyâ è bulân November è Sorbhâjâ. FTBI panèka *ègelar* mabâḍâ lomba sareng pètto' materi sè ampon èajâraghi è dâlem *pelatihan guru master*. Peserta FTBI èngghi panèka morèḍ SD dan SMP sa Jâbhâ Tèmor. Puncak kagiaḍhân panèka mangkèn èpèlè settong morèḍ è sabbân *kategori* sè bhâdhi abâkkèlè Jâbhâ Tèmor ka tingkat nasional.

Saka'ḍinto pamator bâb kagiaḍhân Revitalisasi Bahasa Daerah (RBD) è Jâbhâ Tèmor nyo'ona saèbu pangapora manabi bâḍâ sala lopoddâ èḍâlem tor-cator panèka.

Jhâjhân Cerrè Bhângkalan Madhurâ

Hidrochin Sabarudin

Pè-sapèyan

Manabi bârghâ Bhângkalan ampon ngaonèngè ka jhâjhân sè aropa Kerrabhân Sapè kasebbhut Pè-sapèyan, jhâjhân Pè-sapèyan ka'ḍinto aropa jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' tradisiyonal sè ampon èyola mèbis sareng sapè kerrab sè jughân èghenna'è sareng kalèlèssèpon.

Manabi panjhennengnan ampon toman ngarassa'aghi ghu'-ghângghu' ka'ḍinto, panjhennengnan tamaso' ka orèng sè ontong,

sabâb jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' panèka ampon bâḍâ molaè taon sabidhâghân (1960). Samangkèn ampon mlarat sè mangghiyâ jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' panèka, namong bâḍâna bilâ ampon arè pasaran è Kacamadhân Socah pas arè Kemmès.

Manabi ḍhimèn bâḍâna jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' panèka akanthè' sareng Bang Telur bilâ ampon bâḍâ ghun-tèngghun Kerrabhân

Sapè è Bhângkalan, molaè ghu-lagghu kantos malem pas bâdâna Pasar Malem è koththa Bhângkalan.

Naaach... Jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' Pè-sapèyan panèka angghâḍhuwi moḍèl sè semmo liya' manabi ètèḍḍhââ, sabâb è massa' dâri teppong gapplè', manabi terro onèngnga panèka carana abhâḍhi jhâjhan Pè-sapèyan.

Ressèppèpon kadhi panèka :

Bahan :

- Teppong bherrâs otabâ teppong gapplè'
- Ghulâ Ghenthong otabâ ghulâ arrèn
- Kasombhâ bârna biyasana mèra sareng bhiru
- Bijjhân

Carana abâḍhi :

Teppong bherrâs otabâ teppong gapplè'

ècampor sareng ghulâ ghenthong otabâ ghulâ arrèn èlecca' kantos acampor rata sadhâjana, saampona acampor rata pas èngghâl èropa'aghi Pè-sapèyan sè jhângkep sareng kalèlès bân sè nompa' pas lajhu èparèngè bârna mèra sareng bhiru, ma'lè langkong parjughâ ètaburi bijjhân sakonè' langsung maso'aghi ka paopennan sè èpanasè kantos jhâjhân Pè-sapèyan ghellâ' dhâddhina gherrâ.

Manabi neng Bhângkalan sè bâḍâ jhâjhân Pè-sapèyan panèka è pasar Kasorjân, samangkèn ampon malarat sè mangghiyâ polè kajâbhâ langkong ḍhimèn messen ka sè ampon segghut abhâḍhi, kadhi ponapa polè panèka jhâjhân otabâ ghu'-ghângghu' Pè-sapèyan (Jajanan Tradisional) cerrè dhingghâlânnepon lalo'or seppo sè namong bâḍâna sareng mangghi è polo Madhurâ bisaos.

Tajhin Sobih

Polo Madhurâ sala sèttong polo sè bâḍâ è Jâbhâ Tèmor Inḍonèsia, polo Madhurâ èyengghunè 4 (empa') Kabhupatèn èngghi panèka :

- Bhângkalan
- Sampang
- Mekkasân (Pamekasan)
- Songennep (Sumenep) sareng polo-poloèpon sè bâḍâ

Madhurâ panèka angghâḍhuwi cem-macem kulinèr tedḍhâ'ân Traḍisiyonal sè cerrè otabâ khusus, sala sèttong ḍâri pan-saponapan macemma èngghi panèka nyamana Tajhin Sobih ghâḍhuwân rassa sè lemma' manès bân lezat kadhiyâ namong è koththa Bhângkalan bisaos bâḍâna.

Tajhin Sobih panèka mèbis sareng tajhin manès sè laènna, namong langkong parjughâ sareng jhin-tajhin sè laènna, è ḍâlem Tajhin Sobih panèka acem-macem bârnana bâḍâ sè potè, mèra sareng sokklat (cokklat) pas bâḍâ sè bungkol jughân.

Arghâna Tajhin Sobih panèka cokop moḍâ korang langkong namong lèma èbu (Rp. 5.000,-) ropèya bisaos, panjhennengan sadhâjâna ampon bisa ngarassa'aghi ghu'-ghângghu'panèka, manabi è Bhângkalan bâḍâ sè ajhâjhâ ngèdher koththa Bhângkalan, bâḍâ jughân sè ajhuwâl neng pasar kothth Bhângkalan è Pasar Sennènan, kapprana ta' patè abit sè aḍhâsar neng è pasar korang lebbi namong ḍuwâ' kantos tello ejjhâm abiddhâ èbâkto ghu-lagghu bisaos.

Aponapa ma' pas lajhu ènyamaè Tajhin Sobih, karana sè ajhuwâl Tajhin Sobih panèka kabânyâ'ân dâri sèttong kennengngan è dhisa Sobih Kacamadhân Burnèh Kabhupatèn Bhângkalan.

Manabi ca'èpon orèng Jhâbâ pas ènyamaè Bubur Sumsum, Tajhin Sobih panèka èkaghâbây dâri teppong bherrâs, paṭhè sè èpakenthel bân ghullâ ghenthong otabâ ghulâ arrèn sè èpaannyong, salaèna dâri panèka bâḍâ jughân sè ajhuwâl èpakanthè' sareng plotan ètem èparèngè paroḍhâna ennyor otabâ nyèyor, jhâjhân lopès, ngol-ongol, ceththèr (cenil) sareng macemma jhâjhân pasar sè laèna.

Akadhi ponapa sè ampon ètolès sabellunnèpon, jhâjhânan pasar tradisiyonal panèka kasebbhut èḍâlem bhâsa sè ampon kasohor èngghi panèka *Local Wisdom* sè bâḍhi nyalamettaḡhi dâri krisis pangan sè aropa sombher karbohidrat panèka ta' kodhuna dâri bherrâs, kèngèng jughân dâri roparopa macemma bi-ombiyân sè ampon bânyya' sareng ghâmpang èpangghi.

Sapanèka pamator abdhina bhâb Tajhin Sobih, manabi bâḍâ sala lopottèpon ta' langkong dâri atè sè palèng ḍâlem nyo'onna saèbu pangapora sè taḍâ' bâtessâ.

Hidrochin Sabarudin

Luhad

Angghidhân : **Zainudin***

Jhâman lambâ' ghi' tađâ' lorong, apapolè sapèda moso motor. È sètting kampong, bâđâ kèyaè sè kasambhât Kè Lo Tompo. Santrèna ghun kasorang, nyamanah Luhad. Luhad jârèya orèngnga bhuđhuh, tapè mon èkon-pakon bân kèyaèna ta' toman apatha' otabâ mator bhunten. Kèng èmanna, sèla bhuđhuh pas bâđâ ta' gennana sakonè'. Jhâ' apa sè èlakonè kađhâng bânne karaddhu ka kèyaèna, tapè sajan salsal ta' ètemmo karowanna. Sanajjhân ènga' jârèya, tapè kèyaèna pagghun ngaghâli saè. Sanajjhân dhuka ghun sakejjhâ', mala kađhâng kasokan, aghellâ', ngoladhi têngka polana Luhad sè nyalèndhâ.

Kè Lo Tompo jârèya ngaghungè jhârân. Manabi Kè Lo Tompo mèyossa abâk jhâu, jhârân jârèya ètètènè sareng Kè Lo Tompo. Pas Luhad èpakon nonton jhârânna. Sabbhân lagghu Luhad ngarè'aghi bân makanè jhârânna đukalè saarè, tamaso' ngaot calaththongnga. Tarkađhâng jhârânna èjhâmowè.

Sètting arè, Kè Lo Tompo èyonjhâng ka salameddhânna orèng kellar aghâbây pakèbân, mon ca'na satèya èkoca' jedđing, kèng bâđđhâ

aèngnga đâri kelmo', bânne jhâmbhângan bâlâkadhân, tabingnga đâri dhâng-ghidhâng alias jhânor sè èyangghi', bân ata'na đâri lalang sè èbelli'. Mon jhâman lambâ', ghân kellar aghâbây pakèban bhâi la èsalameddhi otabâ èsokkorè, sabâb ta' sakabbhinna bengko bâđâ pakèbânna. Dhâddhi è arè jârèya Kè Lo Tompo èyonjhâng ka sè anđi' pakèbân ghellâ'. Polana bengkona sè ngonjhâng semma', Kè Lo Tompo kasokan alomampa bân sabellunna mèyos apessen ka Luhad “Had, sèngko' satèya èntarra ka onjhângan. Dhina jhârânna ta' èghibâ'â polana abâk semma'. Arowa' è bârâ' đâjâ'ânna ghun. Kèng sènga' jhârânna pakanè è buđi”.

“Èngghi kèyaè” jâwâbbhâ Luhad. Pas đhing Kè Lo Tompo la mèyos, totor lekkas Luhad èntar ka kanđhâng bân makanè jhârânna. Kèng rebbhâna bânne èpakannaghi đâri ađâ' otabâ đâri colo'na jhârânna tapè èceccettaghi đâri buđi otabâ đâri.. đâri.. ađđuh, ma' katon ta' dhâddhi sè ngoca'a cangkolang ghi, sakalèyan agghi' cangkolang đâri buri'na jhârânna. Kapan ngaghâ' ècecceddhâ rebbhâ, Luhad pas èkettè' tagher ngantol ka buđi. “Akkèèkk.. ma' ngettè' bâ'na jhârân..?!”

“Serrona Luhad takerjhât, ngoddhi jhâghâ polè kèng èkettè' polè. Ta' dhâlâtèn ètorot sakalè jhârâna burung ta' èpakanè. Luhad ngoso' sambi apèsowan “rangngo' bâ'na sè ngakanna, èjhuluwâna rebbhâ kalaè ngettè'. Rèya' abâs, sarong râ-bhâri bân calaththong. Kemmana bângkong ta' marè nyèlo tatoju' tagher” Ca'na Luhad matao ka jhârân. Kèng jhârâna èpèsowè pagghun ta' tha-kantha ajhuluwaghi soko adâ'na kaangghuy asapora. Modèlla lajhu katon ta' apangrasa jhâ' andi' sala. Toro'na è dâlem atèna, jhârân ango'ngo'an kèya “Ahh.... jhâ' buri' èyoser nom.. Torè!!”

Para' bheddhuk Kè Lo Tompo rabu. Pas marèksanè ka Luhad polana jhârâna ghi' pagghun amonyèyan. “Bâh, jhârâna ta' èpakanè toran, Had. Ma' pagghun amonyèyan?”

“Lastarè Kèyaè” Ca'na Luhad “Kèng ta' endâ'”

“Apana ta' endâ', sènga' gherring lah mon ta' endâ' ambhâr?”

“Èngghi, ta' endâ', Kèyaè” ca'na Luhad polè.

“Dhi' nyâjhâl engko' makananna” dhâbuna Kè Lo Tompo sambi èntar ka kanđhâng.

“Tapè arèya ma' dhujân, Had?”

“Bâh, ongghuna sè ajunan makanè dâri adâ', Kèyaè. Èngghi pantes abdhina sè makanè ghellâ' ta' ghellem endâ'. Jhâ' ca'èpon dhâbuna ajunan sè mèyossa, sènga' jhârâna pakanè è buđi. Ghi' èceccet dâri ka'dinto” ca'na Luhad sambi jhu' empolla adhudhing ka buri'na jhârân. Dâri sèyalla, Kè Lo Tompo tagher mêngkès sènjhângnga. Socana takerjhât mancella' “Ađduh anaaa” Engko' tang jhârân èpatèyanna yâh, Cong?! Masè asoro pakanè è buđi enjâ' bânne pas rebba è cecet dâri buri'na jhârân, ađduh palang... palang!!” Kè Lo Tompo ano tagher.., antos lun,

apa yâ bhâsa alossa ngèkkè' bibir? Mon tao ya obâ dhibi'. Poko'na è carèta rèya mon bâđâ bhâsa alos sè lopot obâ dhibi' pas, yâ mon ta' endâ' dhina burung ambu ta' è terrossaghiyâ. Terrosa enjâ'? terros? Iyâ ko, mangkana la pas bâca dâ'iyâ. “Maksoddhâ sèngko', đhing engko' la mangkat ka onjhângan, jhârâna arèya pakanè” Dhâbuna Kè Lo Tompo malaè ka Luhad.

“Nyo'on sapura, Kèyaè. Abdhina kèng ta' ....” ca'na Luhad

“Kèng ta' apa? Iyâ lah, kor jhâ' ulangè polè. Sambhi'ân akkalla èsaba' đimma rah, Cong!. Ma' engko' acaca lajhu èyartè'è ros-loros malolo”

Luhad ghun bisa nonđu' ta' nyambhit polè kobètèr mè' Kèyaèna sajân dhuka.

*****

Abit ta' ka onjhângan ahèrra jâ-bâjâ lagghu bâđâ tamoy sè acabis ka dhâlemma Kè Lo Tompo. Teppa' ongghu, tamoy jârèya ngonjhâng Kè Lo Tompo kaangghuy makabin pottrana sakalèngngađâ' wâlima'an. Dhâddhina ghi' korang tello arè. Kapan tamoy jârèya la molè, Kè Lo Tompo adhikanè Luhad

“Luhad, iya' dâ'enna', Cong”

“Ka'dinto, Kèyaè”

“Tello arè agghi' engko' ka onjhângana polè ka bengkona Ma'na Talon. Bâ'na èkabharengnga moso engko' polana ambu ngèbâ jhârân. Molaè satèya jhârâna pakanè pakennyang bân jhâmowè ollè ngora'. Arowa tamoy sè ghi' bhuru andi'â karjâ tello arè agghi', makabinna pottrana ca'na. Bengkona jhâu, bârâ' lao'na sombher Jalanian, ra-kèra pa' kilo dâri đinna'. Mangkana ambu nompâ' jhârân”

“Èngghi, Kèyaè” jâwâbbhâ Luhad

Sabbhân arè Luhad sè biyasana ngarè' ghân dukalè pèra' nyo'on ghu-lagghu lem-malem. Molaè arè jârèya pas tambâ bhâjheng ngarè'na, ghu-lagghu mèkol dHING marè asar nyo'on. Jhârâna èrabat ongghu. Èpandi'i bân ta' loppa èjhamowè. Calatthongnga èkaot èpacè'bhersèna. Kapan la dâpa' tello arè bân seddheng bâktona mangkat jhârâna èpakalowar. Kè Lo Tompo pas ongghâ ka tengngana jhârân nanđhâ'aghi jhâ' la sanat kaangghuy mèyos dâ' ka tojjhuwân.

Jhârân mangkat sè ètonton Luhad ètètènè Kè Lo Tompo. Saabiddhâ è parjhâlânan antara orèng sè kađuwâ magghis tađâ' okara. Coma thak-katthok monyèna kokoddhâ jhârân sè nerrak rojhingnga bâto jhâlânan. Paanabhân noro' jhâlân sakeddhâghân noro' buntè' abirjhi' ghilirrâ ekkar lomampa. Nalar ghunong, toron lèkè, nètèr parèghi, nyèrang ombhuddhâ lalang è tegghâlân sè ngaghâ' dhâddhiyâ bhândhung, nyellor jhârumbhunna ju-kajuwân è alas rajâ sè bânnya' bhurun alassa; cèlèng (babi hutan-red), landâ', tangghâlung, râng-ghârângan, tarata (ayam hutan-red), tokkang, olar, durbâkbâk (ruak-ruak,-red) bân èn-laènna.

Bâkto jârèya ghi' tađâ' ejjhâm kaangghuy èghâbây gher-ogher. Rèng lambâna ghun aghâbây ra'-tora'an dâri atè-ghântèna sonarra arè bân bulân, para' sèyang, bâjâ sobbhu, rebbeng, pajjhâr, ghi' lagghu, para' bhedđhuk, bân-abân bâjâ asar, para' sorop. Dâpa' ka bengkona Ma'na Talon orèng sè ngonjhâng jârèya, Kè Lo Tompo èkatarèma cè' saèna. Karjâ jhâman lambâ' lakar ta' manthèrèng ènga' satèyana. Komantanna ta' toju' è kowadè, kèng ètanđhu bân èyarak akalèlèng kampong kaangghuy nanđhâ'aghi kabhunga'anna sè lowar biyasa. Sanajjhân ghi' kona kakabbhi, kèng ghi-soghina orèng lambâ' akarjâ bânne ghun pèra' đū arè tello arè, tapè bi-

lebbi samènggu eppol. Ènga' è karjâna Ma'na Talon jârèya, ondhur dâteng tamoy lake' bine'. Lakè'an ngèbâ ajâm, bagiyân binè'an nyo'on ceppoh, mon sè abâk anđi' nyo'on cemmong, iyâ mon sè laèp sakalè poko' ngèbâ kembhângnga toroy, bighina kapo otabâ manjhilân kennèng ghâbây kowa.

Sèyangnga, marè akad ènabbhuwaghi terbhâng pas èterrossaghi.. aaa... arèya sè ta' cocok ka pangghaliyânnepon Kè Lo Tompo; ngaddhu ajâm! Kèng serrèna maghârsarè ghi' bânnya' sè awâm ta' pas langsung èsentak moso... ais.. bisèk-bisèk, ennas-ennas, sè teppa' sareng 'ta' iyâ? iyâ, sareng Kè Lo Tompo. (Kan la èkabâlâ mon bâđâ bhâsa sè lopot obâ dhibi'). Manglona sacara los-alos kobatèr mè' bânnya' sè tasèngghung. Kapan la ajâm èyaddhu ollè sakalèyan bân sala sèttong ajâm sè kala bânne ghun loka tapè matè, sorak bherruy morak langngè'. Sè mennang ajhantal otabâ asalto sangang kalè, sè kala nyorot on-laonan kèng ta' sa'-kasa' najhâ' ghaghangnga kerrès sè èsongkèl è ghulungan sarongnga, nyellor bân nyèlèp ka buđiyâna moso. Perghemma la sajân sekken, kerrès siyap ècocowaghi. Angkara napso bân bhellis la nokdhuk bun-embunan, ango' potèya tolang ètèmbhâng potè mata. La dhina tekka'a kantha abâ' dhibi'na sè molè patèna, ta' kapèkkèr polè ana' binè. Orèng tatak jhâ' sobâl lagghu' mata'arè mettowa dâri đimma. Rèng malo copè' gherrunganna kèng nangkar perro'na. Rèng kala ghun anđi' arè satèya bânne kèđi'ân, bânne lagghuna, palèng enjâ' kolbhâs dâđâ kodhu èbhâjâr lonas..!! bhuru bisa lonas mon perro'na moso nanjhur è konco'na kerrès.

Acora' èyoladhi korang saè, Kè Lo Tompo pas abhantal mèyak ghâribbhungan, narabhâs ka tengnga ghâlângghâng. Luhad ghun bisa

ngabâssaghi kapan Kèyaèna èntar ka tengnga'an. Masè acora' gisruwâ, kabbhi sè nonðu' meddhet ta' bângal ngabâs salèrana Kè Lo Tompo.

“Ca'na kaulâ nyambi ajâm mè' èbâghiyâ ka towan roma, marèna èyaddhu. 'Kan bilâ matè ènga' nèka ghun karè nèsserra ka ajâmma” Dhâbuna sambu negghu' ajâm sè la bhângka, pas nerrosaghi bâburughân. “Ajam nèka jughân mahlogghâ Ghustè Allah. Paḍâ moso sampèyan onèng ka sakè'. Manabi bisa torè obâ, ajâmma pagghun addhu èyatorè kèng jhâ' pabhuwâng. Jhâ' pasabung, bhâlik addhu nyolpè' jhâghung sè cekka' ka jhângghellâ. Sè ka'emma dhulluwân èyabi' ghânèka sè mennang”

“Èngghi lerres, cocok.. cocok...!!” Ca'na kabânnya'an sè nèngghu. “Manabi saka'ḍinto saè, Kèyaè” sè laèn nèmbhâli. “Èngghi ongghu ta' èngghi, Lè'. Mon èkèr-pèkkèr sèla ajâmma ta' matè, kala mennang pagghun kennyang” ca'na sè laèn polè ngoca' ka bhârengnga. “Ta' ghinèkana, Ma'” saoddhâ.

Sakejjhâ' kabâḍâ'an sèrep, taḍâ' sè akebbi' tamaso' sè ghellâ' anḍi' pangara. Kasokanna, atèna cèya kèya. Napso ngalorsot èpatoron, nyabâna sor-angso' oso' lèrè. Alhamdulillah kerrès maso' polè ka bârângkana. Arè jârèya bhumè burung ta' apanḍi ḍârâ.

Sabellunna ghubhâr Kè Lo Tompo bân sakabbhinna onjhângan èḍhâ'âri. Towan roma ta' loppa asakalangkong sè cè' rajâna ḍâ' Kè Lo Tompo sabâb bisa masarmo bâḍâna addhuwân ajâm. Bherkat otabâ asa'an sakadhârrâ èyatorraghi bi' towan roma, è tampanè sareng Kè Lo Tompo pas èpacangkè' è bugghigghâ jhârân, buḍiyâna pakapa. Kè Lo Tompo pas amèt asallim ka towan roma sana' bhârâjâ, terros ongghâ ka jhârâna. Sedḍheng Luhad nonton è

buḍiyâna.

*****

Parjhâlânan molè èkarassa katon cè' abiddhâ. Pan-bârâmpan kalè Kè Lo Tompo ngajhâk ambu kaangghuy ngaso. Sampè' ḍâpa' ka kajuwân rajâ pèngghir jhâlân, Kè Lo Tompo aserro ka Luhad

“Ellu' ambu polè, Had. Ma' katon sakè' tabu' engko' ta' kennèng jâ-kajâ. Engko' muwângnga ghâllu yâ, kèng sènga' mon bâḍâ orèng kabâlâ”, ḍhâbuna Kè Lo Tompo sambu ngalèng è kaju sè rajâ jarèya. Kapan ngaghâ' nèngkongnga bâḍâ rèng ajhuwâl rojhak lèbât, èsapa moso Luhad.

“Sampèyan ajhuwâl rojhâk ghi?”

“Èngghi, Cong. Mellèya napè?”, saoddhâ parojhâghân

“Bhunten, anèka Kèyaè ataè”, ca'na Luhad, parojhâghân ta' atolè pagghun terros ajhâlân sambu nyem-ngènyem.

“Astaghfirullahal adzim..!! Apa ètemmo bâ'na, Had?!! Korang ajhâr ongghu bâ'na” Kè Lo Tompo dhuka, Luhad ghi' mengnga' ta' ngataowè ka kalèrowanna.

“Napana sè korang ajhâr, Kèyaè? Kan ḍhâbuna ajunan manabi bâḍâ orèng pakon kabâlâ”, ca'na Luhad

“Yâ, maksoddhâ kabâlâ ka engko' bânne ka parojhâghâna. Bâh, ella kèng ghi' èsaporâ bâ'na, Cong. Ghi' èsaporâ'a”, ḍhâbuna Kè Lo Tompo. “Sèla bâriyâ ka ghuruna ngoca' taè”.

Kè Lo Tompo burung sè ka bingkèngnga. Parjhâlânan èterrossaghi, è tengnga parjhâlânan bherkaddhâ ghâgghâr, kèng pagghun ta' ètolong moso Luhad polana nasè'na nabuy bâ wa-kowana la acampor tana. Pas polè taḍâ' pakon ḍâri Kè Lo

Tompo, seḍḍheng Kè Lo Tompo dhibi' ta' ngaghâli jhâ' bherkaddhâ ghâgghâr. Ḍhing ḍâpa' ka sèttong lèkè sè ombhut samaèrèng Kè Lo Tompo kasokan matolos nekkanè hajhât. Luhad so-ghâriso manggher jhârâna pas sambu' ḍu'-nonḍu' nyalèp Kèyaèna.

“Ḍâ'emma'a bâ'na, Had?” Kè Lo Tompo marèksanè.

“Sakè' tabu' jughân, Kèyaè”, ca'na Luhad

“Ḍuh, manyaman sakalè, nyorot ka buḍiyân. Dhâddhi santrè rèya kodhu ngèrèng ka ghuruna. Ta' ollè lang-cangkolang”, ḍhâbuna Kè Lo Tompo. Ahèrra Luhad nyorot. Ḍhing la Kè Lo Tompo ngaghâ' nèngkongnga neng è olowanna Luhad temmo ḍâpa' nèngkong pas jhârâbhât...!!

“Haḍḍoohhhh...!!! Iyâ, iyâ cara rèya mon manossa ta' ghellem enḍâ' ka bâburughân. Èbâlâi kopèng sè kangan, kopèngnga sè kacèr nabbhu gembring. Dhâddi engko' èsoro ngakan tamanco'na bâ'na yâ, Cong?!”, bhendhuna Kè Lo Tompo.

“Bâh, napa, Kèyaè?” Luhad mengnga' polè. “Napa ca'na ghun. Ma' ngocol èyaḍâ'âna engko' ba'na?”

“Ghi nèngan ḍhâbuna ajunan manabi dhâddhi santrè kodhu ngèrèng ka ghuruna, ghi ḍâgghi' anona abdhina ollè ngèrèng ka anona aju..”, ca'na Luhad, kèng ghi' ta' marè pas èsentak bi' Kè Lo Tompo.

“Pèyaaahh ma' ghun pèra' anona-nona nona, molaè ghellâ' juh kajâ'â sè nget-nengnet malolo” pèsona Kè Lo Tompo. “Aḍâ' burung engko' ta' kè' tabu' tora lah”, ngambhul.

“Ny'o'on sapura, Kèyaè”

“Bilâ marè bhuru sapura-sapura ca'na, atèngka'a otabâ aghuli ennengnga bârâmma bhâi ka buḍina

pèkkèr ghâllu apa ta' dhâddhi songkan pangghâliyân ka Kèyaèna, mon ètorot ḍu ta' buḍḍhuwâ terros?”

Kapan ngaghâ' onghhâ'â ka bugghigghâ jhârân, Kè Lo Tompo bhuru ngaghâli jhâ' bherkaddhâ la taḍâ', nyangkana Luhad sè maobus.

“Huhhh, ta' sakè' tabu'â ḍimma mon bherkaddhâ onghhuna ècolpè' èkaghu'-ghângghu' toro' jhâlân. Ma' ngabi' ca'na, jhâ' bânnè ghun nasè' sapèrèng”

Luhad sè ta' apangrasa ngakan bherkaddhâ pas nyambhit. “ Bhunten bânnè èteḍḍhâ abdhina, Kèyaè”.

“Yâ! Èpaḍâ'emma mon ta' èkakan bâ'na?” Kè Lo Tompo marèksanè.

“Ghâgghâr, Kèyaè”, ca'na Luhad

“Mon ghâgghâr ma' ta' èkala'?”

“Polana sobung pakon ḍâri ajunan, Kèyaè”.

“Jârèya, sakabuḍina mon bâḍâ apa ghâgghâr è buḍiyân lajhu kala' jhâ' ghi' ngantos pakon ḍâri engko'. Iyâ engko' mon tao, mon ta' tao?. Aḍâ' burung la sè ngemngemma dhudhul ḍâpa'na”.

*****

Ta' dhumadhiyân

Ta' dhumadhiyân, aslina rapa'. Kapan mangkat polè ra-kèra karè tello lèkor têngka' sè ḍâpa'a ka dhâlemma Kè Lo Tompo, jhârâna ataè. Serrèna taḍâ' sè

èkabâddhâ'â calatthongnga ètaḍâi ka sarongnga moso Luhad. Sambu terros nonton jhârân sarongnga èpèngkès. Ḍhing la ḍâpa', Kè Lo Tompo toron pas Luhad langsung malebbhu jhârâna. Ḍhing kalowar ḍâri kanḍhâng polana ngoladhi sarongnga èpèngkès, Kè Lo Tompo marèksanè. Èsangka bherkaddhâ sè èkabâlâ ghâgghâr pola èyèrrep moso Luhad.

“Baddhiyâna bherkaddhâ molaè ghellâ' èyèrrep moso bâ'na yâ, Had?, ma' ce' lèburrâ sè ghuruna ros-terrosân èkabhâreng amèlèr”, dhâbuna Kè Lo Tompo

“Bhunten, Kèyaè. Anèka bânnè bherkaddhâ” saoddhâ Luhad.

“Duh ma' ghi' lako ghâghâjâdhân, Had?”, Kè Lo Tompo sajân tambâ cè' terro taowa, kèng ta' partajâ mon bânnè bherkat. “Yâh, ellu' antos engko' ngala'a ghâddhâng pas ghibâ dâ' anna'. San-mèan engko' ngakanna polè. Dhina èpasèttongnga dâgghi'ân sè sakè' tabu' sakalè. Arèya mon ta' èghibâ ayukul cora' kala essèt ghellâ'aghi engko' lako èpabhellis toro' jhâân moso bâ'na”. Kè Lo Tompo maso' ka dâpor pas aghibâ ghâddhâng èsabâ' è ajunanna. Luhad so' nyandher sambu' dâ'-nondu'

“Mara pas totta'!” pakonna Kè Lo Tompo ta' sabbhâr terro mologghâ dhudhul. Dhing la è totta' teppa' ka calatthong...!! Dâri takerjhâddhâ Kè Lo Tompo abhantal ngaddhek.

“Lailaha illallaah...!! Bâddiyâna yâ, Naaaaaa”, bâddhiyâna kooo... calatthong...?!! ca'na engko' sangghu dhudhul, marèna calatthooooong, Yâ Allah ghustè, engko' ghi' bhuru marè èpangambâ' tamanco'na bâ'na, Cong. Bhuru rèya ghi' ta' dâpa' saejjhâm jhâ' ka satèya. Pas arèya èyadâ'ân la ètotta'è calatthong tagher nampes ka mowana Kèyaèna. Ghân satèya yâ Na', ghân satèya, ghân satèya engko' ta' sangghup polè, Cong. Ella ta' sangghup polè malaè bâ'na jhââ',” Kè Lo Tompo dhuka rajâ, Luhad ngètek cè' tako'na, bhâdhâna agedder enjâ' bânnè ghâringghing. Tako' sè ce' hèbaddhâ polana bhuru apangrasa jhâ' kalèro rajâ, mala talèbat rajâ. Bân mohal cora'na kaangghuy èsapora polè.

“Molè bâ'na, Cong...!! Molè yâ, Na'!!

(Bhâdhi èsambhung ka èdisi saterrossèpon, insyaallah)

Aèngmèrah, 24 Januari 2023

Èpetthèk dâri carèta lèsan sala sèttongnga kanca pondhuk bârâ' songay ghi' bâkto nyantrè neng PP Darul Hikmah, Sombher Tombet, Topotè. Carèta ka'dinto jhughân ampon dukalè sukses ètampillaghi dâlem fragmentasi/drama [kalaban ètambâi tor èyèdit bagiyân-bagiyân sè korang pantes ètampillaghi dâ' publik] neng lembaga MD Al-iftitahul Mu'afiyah, Aèngmèrah tor neng SDN Bâtopotè Lao' II. Manabi bâdâ bhâsa otabâèpon okara sè kalèro sostonan kasar alossèpon, ressem, otabâ korang saè nyo'on sapora. Carèta ka'dinto namong nyopprè malèpor/maloco tor sobung tojjhuwân kaangghuy nyèngghung sèra'a bisaos.

)* **Zainudin** alumni PP Mathali'ul Anwar Pangarangan tor ghuru SMA Darul Ulum, Batang Batang, Sumenep. Pan-saponapan serradhânnèpon sè ampon è muat neng mèdia aropa puisu è antarana Tilawah Sunyi (Buletin Sidogiri edisi 66 tahun 1433H), Maharani, Sunyi 10, Nelangsa, Desahku, Orasi Diam, Bibir Sepanjang Trotoar, Dietrich (Majalah Mayara, edisi 13 tahun 2016), Nyèlo (Majalah Jokotolè edisi 23 taon 2019), Aliuk Pasèsèr, sareng Nyabis (Majalah Jokotolè edisi 27 taon 2022)

Tatik
Hidayati

NYAI MADHURÂ

Dina F. Muja

Buku sè abhul-ombhul Nyai Madhurâ kainto èserratt sareng Tatik Hidayati, dosen è kampus Instika Guluk-Guluk Sumenep Madhurâ. Tamaso' buku sè lagghi' anyar, èngghi kainto katerbi'ân èpon taon 2022. Buku kainto bânnnya' abahas masala sebbhudhân Nyai è kalangan masarakat Madhurâ. Nyebbhut Nyai, biasa èpon ka'angghuy nyebbhut rajina Kèyaè. Sakonè' bânnnya' manabi Nyai ka'dinto mastè rajina Kèyaè. Èngghi Kèyaè sè ngaghungi ponddhug pèsantrèn otabâ namong ngaghungè langghâr kènè'.

È Madhurâ, mètorot buku kainto, amacem ondhâghâ Nyai. Sala' sèttongnga

sè èbahas è dâlem bab 4 (empa') kainto macemma Nyai: Nyai Kompolan, Nyai Pesantrèn, Nyai Pangghung, Nyai Politik. Kadhi ponapa maksod èpon? Tatik Hidayati mènangka sè ngangghit buku kainto alaksana'aghi nalèktèghi otabâ neliti masala Nyai dâri taon 2021. Èstona buku kainto èbhâdhi disertasi Tatik Hidayati sè ajhâlanè kuliah doktoral otabâ S3 è Jogjakarta. Tapè ahèr èpon, saran dâri bânnnya' kanca otabâ ahli èlmo sè laèn, disertasi kainto èterbiaghi sareng penerbit Ircisod Jogjakarta tor dhâddhi buku sè èmaksod.

Buku Nyai Madhurâ kainto ampon onèng èbahas, èbeddhâ è kalangan bâbinè'

kalabân malongghu Tatik Hidayati mènangka sè nyerrat buku kainto. Dâri judul èpon buku, pajhât buku kainto lèbur. Istilah Nyai pajhât maènga' bânnnya' orèng dâ' sagolongan bâbinè' sè tèngghi dhârajaddhâ mongghu sami-sami manossa. È lingkungan masarakat Madhurâ, manabi bâdâ bâbinè' èsebbhut Nyai, artèna bâbinè' kainto moljâ. Palèng sakonè' katowana kompolan, ghuru ngaji langghâr, otabâ tokang ceramah. Lebbhi tèngghi polè èngghi rajina Kèyaè sè ngaghungè pondhdug pesantrèn sè ngaghungè bânnnya' santrè.

Buku Nyai Madhurâ kainto tamaso' buku sè ludhalluna acarèta masala Nyai è Madhurâ. Ghi' sobung buku laènna sè rakèra sami èssèna. Buku sè tebbhellâ 372 lempèr kainto tamaso' ghârus èbelli orèng. Bânnnya' orèng terro onènga dâ' èssèna. Karana acarèta Nyai Madhurâ. Orèng Madhurâ cè' ngormatta dâ' golongan Nyai. Karna Nyai kainto èkaghuru. Sakonè' bânnnya' mastè orèng moljâ karna katoronna otabâ karna èlmona otabâ karna èkaraji Kèyaè sè jhughân moljâ katoronna sareng èlmona. È settong bab sè laèn, èngghi kainto bab pètto' (7), Tatik Hidayati nyerrat masala Nyai-Nyai sè ampon majhu è dâlem tèngka ghulina, tamaso' sè ngaghungè usaha tor bisnis dhibi' saèngghâna mardhika è dâlam ngator ekonomi kaobângan dâlem kalowarga otabâ organisasi/ kompolan. Bâdâ Nyai sè maso' ka politik jhugân. Nyai-Nyai sè pènter, sè tèngghi èlmona tor ngaghungè gelar kaèlmowan kainto ampon majhu. Ta' malolo

nantos lakè'an (Kèyaè) ka'angghuy atèngka ghuli. Tapè karna Nyai kainto ghi' rajina Kèyaè, manabi motos masala sè rajâ, ghi' kodhu arembhâg sareng Kèyaè. Coma, mènangka ka'ahliyan ka'angghuy ngator lembaga otaba organisasi, ampon bânnnya' Nyai sè bisa. Tanton Nyai sè asangkol èlmo.

Nyai sè maso' aghâlimpo' ka masarakat è dhisa-dhisa otabâ kottha, kalabân dhâddhi penceramah kainto tamaso' Nyai sè pancas. Pancas èlmona ka'angghuy abudâbu è kompolan, è pangajhiyân sè bânnnya' èhadiri orèng. Tarkadhâng, bâdâ Nyai sè acora' lebbhi pancas dâri Kèyaèna. Lee...kadhi kainto tamaso' Nyai sè majhu. Bânnnya' èkalèburi masarakat, tor èparèngaghi bu-dhâbuna. Biasaèpon ahèrra Nyai sè akadhi kainto èlèrèk orèng-orèng politik ka'angghuy èpadhaddhi orèng partai otabâ dhâddhi dèwan legislatif. Karna èyangghep bisa ngaot sowâra manabi bâdâ pèlèyan.

Buku Nyai Madhurâ kainto bânnnya'na pèttong bab. Sèttong-sèttong bab-bhâ abahas amacem parkara. Sadhâjâna masala Nyai. Coma, buku kainto husus abahas Nyai è Madhurâ, bânnè Nyai sè bâdâ è Jhâbâ otabâ kennengan laènna. Karna namong coma Nyai è Madhurâ sè ètalèktèghi sareng Tatik Hidayati. Dhâddhi, buku kainto ta' poron manabi èyangghep abahas Nyai è dâlem lingkup umum, cokop Nyai è Madhurâ. È dâlem ngangghit buku kainto, Tatik Hidayati nyabis dâ' sabâgiyân Nyai è Madhurâ ka'angghuy ngaollè dhâbu aropa pamangghi

otabâ pangalaman tong-sèttonnga Nyai. Saè sè ahubungan sareng politik, kompolan, pesantrèn, èkonomi, masala rumah tangga/ kalowarga otabâ masala hubungan sareng Kèyaè. Nyai èmoljha'aghi saèngghâna ta' ghâmpang apangghi sareng tor-mator. Tako' cangkolang otabâ agânggu. Tapè karna ka'angghuy urusan èlmo, Tatik Hidayati ètarèma kalabân ghâmpang. Bânnya' Nyai sè kasokan apangghi sareng abhudhâbhu sareng Tatik Hidayati. Ponapa polè Tatik Hidayati mator jhâ' saongghuna kainto ka'angghuy bahan penelitian.

Èdhâbuwâghi è buku kainto, masarakat Madhurâ tamaso' masarakat sè mamoljâ golongan Nyai. Ponapa polè bâdâ parèbhâsan: Bhuppa' Bhabbhu' Ghuru Rato. Nyai tamaso' ghuru sè èratowaghi. Sabagiyân masarakat, lakè' otabâna binè', ngormat Kèyaè tor Nyai alebbhiyân sareng ngormat pamarènta. Bu-dhâbuna Kèyaè otabâ Nyai èyangghep bhândâr, èyangghep bisa nolaèn manabi ta' ètoro'. Pramèla dâri kainto, kaom santrè mastè tundu' dâ' Kèyaè sareng Nyai-na. Èpakon ponapa-a bisaos pagghun ètoro'. Ponapa polè pajhât ghi' bâdâ è pesantren.

Sabâgiyân Kèyaè sareng Nyai kainto biasa ècabisi è bâkto-bâkto akadhiyâ tellasan, imtihanan madrasah, otabâ mosèm bhâko. Salaèn ka'angghuy asalamet tor nyabis, jhughân ka'angghuy nyoprè barokana Kèyaè sareng Nyai. Jhâ' mola'a, Kèyaè sareng Nyai kainto rato è dâlem masala aghâma. Bânnya' orèng nyo'on

pètodhu pamangghi è bâkto acabis kainto. Saè masala lako, masala kalowarga, otaba masala na'poto sopajâ dhâddhi orèng sè toro' oca'. Salaèn nyo'on pètodhu tor pamangghi dâ' Kèyaè sareng Nyai, biasa èpon masarakat jhughân nyo'on du'a'. Mala bâdâ sè nyo'on nyama ka'angghuy bhâjhi' sè ghi' bhuru bhâbhâr (lahir), otabâ nyo'on arè sareng tangghâl sè saè ka'angghuy abangun/aghâbây compo', makabin potra, otabâ laèn èpon.

Intina, Nyai kainto sombher dhâabu sè èpadhâddhi pètodhu ka'angghuy kabhâghusân kaoḍi'ân sa arè-arè. Saèngghâ kodhu èhormat èmoljha'aghi. Buku kainto cè' saèna èmaos orèng-orèng sè terro onènga dâ' masala Nyai Madhurâ. Tamaso' buku sè samporna abahas Nyai. Karna buku kainto bânne namong abahas Nyai mènangka rajina Kèyaè. Tapè sè otama abahas Nyai mènangka Nyai dhibi'. Dâri jenis èpon buku, buku kainto tamaso' buku ilmiah, bânne buku carèta. Namong dâri bhâsana, tamaso' ghâmpang èkangartè sanaossa bânnya' istilah ilmiah sè kodhu èkaonèngè kalabân mokka' kamus. Dâri èssèna, buku kainto cè' parlonka ka'angghuy è maos. Nambâ èlmo tor malèbâr pèkkèran saèngghâna bhâdhân kaulâ sadhâjâ ta' copè' pamangghi è dâlem abu-dhâbu masala Nyai Madhurâ.

Karduluk, April 2023

Abdul
Irwan Abdullah

IKIP
MCC 2007

Tatik
Hidayati

A stylized illustration of a woman wearing a blue hijab and a red batik dress. She is looking slightly to the right. The background features a geometric pattern of pink and purple squares and stars. The overall style is graphic and modern.

Nyai Madura

Modal dan Patronase Perempuan Madura

